

Київський університет імені Бориса Грінченка
Кафедра спеціальної психології, корекційної та інклюзивної освіти

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
щодо написання та оформлення курсової роботи
з дисципліни: «Загальна, вікова та педагогічна логопсихологія»
для студентів спеціальності 016 Спеціальна освіта,
освітньої програми 016.00.01 Логопедія/
напряму підготовки 6.010105 «Корекційна освіта (Логопедія)»
(освітній рівень: перший бакалаврський)

Київ-2017

Методичні рекомендації щодо написання та оформлення курсової роботи для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти з напрямку підготовки 6.010105 «Корекційна освіта (Логопедія)» Київського університету імені Бориса Грінченка. – Київ, 2017. – 54 с.

Упорядники:

Мартинчук О.В., кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри спеціальної психології, корекційної та інклюзивної освіти Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка.

Таран О. П. кандидат психологічних наук, доцент кафедри спеціальної психології, корекційної та інклюзивної освіти Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка.

«Ухвалено»

на засіданні кафедри спеціальної психології, корекційної та інклюзивної освіти Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка
Протокол №12 від 08 лютого 2017р.

Завідувач кафедри _____ О.В. Мартинчук

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА МЕТОДИКА НАУКОВОЇ ТВОРЧОСТІ.....	5
1.1. Наукове вивчення як основна форма наукової роботи	5
1.2. Загальна схема наукового дослідження.....	12
1.3. Складання плану роботи.....	17
1.4. Вивчення літературних джерел.....	18
1.5. Самоперевірка відповідності матеріалів роботи встановленим вимогам.....	23
РОЗДІЛ 2. ПОРЯДОК ПІДГОТОВКИ РУКОПISУ РОБОТИ.....	24
2.1. Композиція роботи.....	24
2.2. Рубрикація тексту.....	30
2.3. Мова і стиль курсової роботи.....	31
РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ РОБОТИ.....	34
3.1. Вимоги до змісту роботи.....	34
3.2. Загальні вимоги до оформлення роботи.....	35
3.3. Подання текстового матеріалу.....	39
3.4. Подання таблиць.....	40
3.5. Правила цитування та посилання на використані джерела.....	43
3.6. Оформлення списку використаних джерел.....	44
3.7. Правила оформлення додатків.....	45
РОЗДІЛ 4. ЯК ЗАХИСТИТИ КУРСОВУ РОБОТУ	46
4.1. Процедура захисту курсової роботи.....	46
4.2. Оцінювання курсової роботи	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ТА РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	49
ДОДАТКИ.....	50

ВСТУП

Одним з основних видів навчальних занять та науково-дослідницької роботи студентів в умовах впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу є курсова робота як дієвий засіб підвищення якості підготовки спеціалістів та нарощення їхніх ключових компетенцій. Виконання курсової роботи направлено на активізацію творчого мислення студентів, їх ініціативності, самостійності та формування всебічно розвиненої особистості з інноваційним мисленням.

Навчальним планом підготовки бакалаврів з напрямку підготовки «Корекційна освіта (Логопедія)» у шостому семестрі передбачено написання курсової роботи з навчальних дисциплін «Загальна, вікова та педагогічна логопсихологія», «Спеціальна педагогіка з історією» (на вибір студента). Мета курсової роботи полягає в поглибленому вивченні студентами навчального матеріалу з логопсихології, творчому засвоєнні методик наукових досліджень, умінні використовувати їх у практичній діяльності.

Виконання курсової роботи переслідує декілька цілей:

- закріпити теоретичні знання, набуті студентами у процесі навчання з психолого-педагогічних дисциплін;
- розвинути у студентів навички самостійної роботи зі спеціальною літературою, довідниками, джерелами статистичної інформації тощо;
- виробити вміння узагальнювати теоретичні матеріали, самостійно формулювати висновки та пропозиції;
- прищепити навички обґрунтування та обстоювання власної точки зору з проблем, що досліджуються, виробити вміння застосовувати набуті теоретичні знання при вирішенні конкретних практичних завдань.

В обов'язки керівника включено:

- регулярне консультування студентів з написання курсової роботи;
- контроль за ходом її виконання (Додаток А);
- науково-методична допомога з окремих питань (підбір літератури, методів дослідження, аналіз одержаних результатів, надання рекомендацій з оформлення роботи тощо);
- перевірка курсових робіт;
- написання відгуку на курсову роботу.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНА МЕТОДИКА НАУКОВОЇ ТВОРЧОСТІ

Отримання наукових результатів, оформлених у вигляді специфічного продукту під назвою курсова робота, має свої принципи, методи, техніку і технологію. Мета пропонованих методичних вказівок – не навчити наукової творчості, а сприяти оптимальній організації діяльності студентів, які ставлять перед собою завдання захисту курсової роботи через ознайомлення з принципами побудови наукової роботи, принципами й методами встановлення новизни, достовірності та практичної значущості наукових результатів.

Для студентів важливо не тільки добре знати основні положення, характерні для курсової роботи, але й мати хоча б загальне уявлення про методологію наукової творчості у використанні методів наукового пізнання, застосуванні логічних законів і правил.

Рівень роботи студента визначається насамперед результатами його праці, ерудицією та кваліфікацією.

Під ерудицією розуміють широке і глибоке знання не тільки історії дисципліни, в якій працює студент, а й суміжних. Найбільш достовірні та міцні знання здобуваються із першоджерел. Студент піддає їх критичному аналізу, творчій переробці, систематично використовує у власній діяльності. Результат наукової роботи студента це поєднання ерудиції та його творчих навичок у проведенні теоретичної й експериментальної роботи.

1.1. Наукове вивчення як основна форма наукової роботи

Будь-яке наукове дослідження від творчого задуму до кінцевого оформлення наукової праці здійснюється індивідуально. Проте можна визначити і деякі загальні методологічні підходи до його проведення, що прийнято називати вивченням у науковому сенсі.

Сучасне науково-теоретичне мислення намагається дійти до суті явищ і процесів, які вивчаються. Це стає можливим за умови цілісного підходу до об'єкта вивчення, розгляду його у виникненні і розвитку, тобто застосування історичного аспекту.

Відомо, що нові наукові результати і раніше накопичені знання перебувають у діалектичній взаємодії. Краще і прогресивне із старого переходить у нове і надає йому сили та дієвості. Іноді забуте старе знову відроджується на новому науковому підґрунті і набуває немовби другого життя, але в іншому досконалішому вигляді.

Вивчати в науковому сенсі – означає бути науково об'єктивним. Не можна відкидати факти тільки тому, що їх важко пояснити або знайти їм практичне застосування. У науці мало встановити якийсь новий науковий факт, важливо дати йому пояснення з позицій сучасної науки, з'ясувати його загальнопізнавальне, теоретичне або практичне значення.

Накопичення наукових фактів у процесі дослідження – завжди творчий процес, в основі якого лежить задум студента, його ідея. У філософському визначенні ідея являє собою продукт людської думки, форму відображення дійсності. Ідея відрізняється від інших форм мислення і наукового знання тим, що в ній не лише відображено об'єкт вивчення, але й міститься усвідомлення мети, перспективи пізнання і практичного перетворення дійсності. Ідеї народжуються із практики, спостереження навколишнього світу і потреб життя. У їх основі лежать реальні факти і події. Життя висуває конкретні завдання, але не завжди відразу знаходяться продуктивні ідеї для їх розв'язання. Тоді на допомогу приходить спроможність дослідника пропонувати новий, зовсім незвичний аспект розгляду завдання, котре довго не могли вирішити за звичайних підходів до справи.

Нова ідея – не просто зміна уявлення про об'єкт дослідження шляхом строгого обґрунтування – це якісний стрибок думки за межі сприйнятих почуттями даних і перевірених рішень. Нові ідеї можуть виникати під впливом парадоксальних ситуацій, коли виявляється незвичний, несподіваний результат, який надто розходиться з загальноприйнятими положеннями науки – парадигмами. При цьому отримання нових знань відбувається за такою схемою: парадигма – парадокс – нова парадигма. Можна стверджувати, що розвиток науки – це зміна відмінних парадигм, методів, стереотипів мислення. Перехід від однієї парадигми до іншої не піддається логічному опису, бо кожна з них відкидає попередню і несе принципово новий результат дослідження, котрий не можна логічно вивести із відомих теорій. Особливу роль тут відіграють інтуїтивні механізми наукового пошуку, які не ґрунтуються на формальній логіці.

Розвиток ідеї до стадії вирішення завдання звичайно здійснюється як плановий процес наукового дослідження. Хоча в науці й відомі випадкові відкриття, проте тільки планове, добре обладнане сучасними засобами наукове дослідження дає змогу розкрити і глибоко пізнати об'єктивні закономірності в природі. Згодом іде процес продовження цільової та загально ідейної обробки первинного задуму, уточнення, зміни; доповнення і розвитку накресленої схеми дослідження з використанням різних методів пізнання.

Метод – це сукупність прийомів чи операцій практичного або теоретичного освоєння дійсності, підпорядкованих розв'язанню конкретної задачі. Фактично різниця між методом і теорією має функціональний характер: формуючись як теоретичний результат попереднього дослідження, метод виступає як вихідний пункт та умова майбутніх досліджень.

У кожному науковому дослідженні можна виділити два рівні: 1) емпіричний, на якому відбувається процес накопичення фактів; 2) теоретичний – досягнення синтезу знань (у формі наукової теорії).

Згідно з названими рівнями загальні методи пізнання можна поділити на три групи, грані між якими визначені приблизно: методи емпіричного

дослідження; методи, використовувані на емпіричному та теоретичному рівнях; методи теоретичного дослідження.

Методи емпіричного дослідження

Спостереження – це систематичне цілеспрямоване вивчення об'єкта. Аби бути плідним, спостереження мусить відповідати таким вимогам:

- а) завчасному задуму (спостереження проводиться для певного, чітко поставленого завдання);
- б) планомірності (виконується за планом, складеним відповідно до завдання спостереження);
- в) цілеспрямованості (спостерігаються лише певні сторони явища, котрі викликають інтерес при дослідженні);
- г) активності (спостерігач активно шукає потрібні об'єкти, риси явища);
- д) систематичності (спостереження ведеться безперервно або за певною системою).

Спостереження як метод пізнання дає змогу отримати первинну інформацію у вигляді сукупності емпіричних тверджень. Емпірична сукупність утворює первинну схематизацію об'єктів реальності — вихідних об'єктів наукового дослідження.

Порівняння — це процес встановлення подібності або відмінностей предметів та явищ дійсності, а також знаходження загального, притаманного двом або кільком об'єктам.

Метод порівняння досягне результату, якщо виконуються такі вимоги:

- а) можуть порівнюватися тільки такі явища, між якими можлива деяка об'єктивна спільність;
- б) порівняння має здійснюватися за найбільш важливими, суттєвими (в плані конкретного завдання) рисами,

Різні об'єкти чи явища можуть порівнюватися безпосередньо або опосередковано через їх порівняння з будь-яким іншим об'єктом (еталоном). У першому випадку звичайно отримують якісні результати (більше/менше, вище/нижче). Порівняння ж об'єктів з еталоном надає можливість отримати кількісні характеристики. Такі порівняння називають вимірюванням.

За допомогою порівняння інформація стосовно об'єкта здобувається двома шляхами:

- а) безпосередній результат порівняння (первинна інформація);
- б) результат обробки первинних даних (вторинна або похідна інформація).

Вимірювання – це визначення числового значення певної величини за допомогою одиниці виміру. Вимірювання передбачає наявність таких основних елементів: об'єкта вимірювання, еталона, вимірювальних приладів, методу вимірювання.

Вимірювання розвинулося з операції порівняння, проте воно – більш потужний і універсальний пізнавальний засіб.

Для точних наук характерним є органічний зв'язок спостережень та експериментів із знаходженням числових значень характеристик досліджуваних об'єктів. За образним висловлюванням Д.І.Менделєєва, «наука починається відтоді, як починають вимірювати».

Експеримент – це такий метод вивчення об'єкта, за яким дослідник активно і цілеспрямовано впливає на нього завдяки створенню штучних умов або використанню природних умов, необхідних для виявлення відповідної властивості.

Переваги експериментального вивчення об'єкта порівняно зі спостереженням такі:

- а) у процесі експерименту можна вивчати явище «у чистому вигляді», звільнившись від побічних факторів, які затінюють основний процес;
- б) в експериментальних умовах можна дослідити властивості об'єктів;
- в) повторюваність експерименту: можна проводити досліди стільки разів, скільки це потрібно.

Експеримент проводять у таких випадках:

- при спробі виявлення раніше невідомих властивостей об'єкта;
- при перевірці правильності теоретичних побудов;
- при демонструванні явища.

У науковому дослідженні експеримент і теорія найтісніше взаємопов'язані. Всіляке ігнорування експерименту неодмінно призводить до помилок, тому всебічне розгортання експериментальних досліджень являє собою один із найважливіших шляхів розвитку сучасної науки.

Методи, що застосовуються на емпіричному та теоретичному рівнях досліджень

Абстрагування – відхід у думці від несуттєвих властивостей, зв'язків, відношень предметів і виділення декількох рис, котрі цікавлять дослідника.

Процес абстрагування має два ступені. Перший: виділення найважливішого у явищах і встановлення факту незалежності чи дуже незначної залежності досліджуваних явищ, на яку можна не зважати, від певних факторів (якщо об'єкт не залежить безпосередньо від фактора Б, то можна лишити його осторонь як несуттєвий). Другий ступінь: реалізація можливостей абстрагування. Сутність його полягає в тому, що один об'єкт замінюється іншим, простішим, який виступає як «модель» першого.

Абстрагування може застосовуватися до реальних і абстрактних об'єктів (таких, що пройшли абстрагування раніше). Багатоступінчасте абстрагування призводить до абстракцій дедалі зростаючого ступеня загальності. Абстрагування дає змогу замінити у пізнанні складне простим, але таким простим, котре відбиває основне в цьому складному.

Є такі основні види абстракції:

ототожнення — утворення поняття через об'єднання предметів, пов'язаних відношеннями типу рівності, в особливий клас (залишаючи осторонь деякі індивідуальні якості предметів);

ізолювання — виділення властивостей і відношень, нерозривно пов'язаних із предметами, та позначення їх певними «іменами», що надає абстракціям статусу самостійних предметів (наприклад, «надійність», «технологічність»).

Різниця між цими двома абстракціями полягає у тому, що в першому випадку ізолюється комплекс властивостей об'єкта, а у другому єдина його властивість;

конструктивізації – відхилення від невизначеності меж реальних об'єктів (безперервний рух зупиняється і т.ін.);

актуальної нескінченності – відхилення від незавершеності (і неможливості завершення) процесу утворення нескінченної множини, від неможливості задати його повним переліком усіх елементів. Така множина розглядається як наявна;

потенціальної здійсненності – відхилення від реальних меж людських можливостей, зумовлених обмеженістю життя у часі та просторі (нескінченність розглядається як потенційно здійснена).

Результат абстрагування часто виступає як специфічний метод дослідження, а також як елемент складніших за своєю структурою методів експерименту—аналізу і моделювання.

Аналіз і синтез. Аналіз – метод пізнання, який дає змогу поділяти предмети дослідження на складові частини (природні елементи об'єкта або його властивості і відношення). Синтез, навпаки, припускає з'єднання окремих частин чи рис предмета в єдине ціле. Аналіз та синтез взаємопов'язані, вони являють собою єдність протилежностей.

Аналіз і синтез бувають:

а) прямим, або емпіричним (використовується для виокремлення частин об'єкта, виявлення його властивостей, найпростіших вимірювань і т.ін.);

б) зворотним, або елементарно-теоретичним (базується на деяких теоретичних міркуваннях стосовно причинно-наслідкового зв'язку різних явищ або дії будь-якої закономірності. При цьому виділяються та з'єднуються явища, які здаються суттєвими, а другорядні ігноруються);

в) структурно-генетичним (вимагає виокремлення у складному явищі таких елементів, які мають вирішальний вплив на всі інші сторони об'єкта).

Індукція та редукція. Дедуктивною звать таку розумову конструкцію, у котрій висновок щодо якогось елементу множини робиться на підставі знання загальних властивостей всієї множини. Змістом дедукції як метода пізнання є використання загальних наукових положень при дослідженні конкретних явищ.

Під індукцією розуміють перехід від часткового до загального, коли на підставі знання про частину предметів класу робиться висновок стосовно класу в цілому. Дедукція та індукція — взаємопротилежні методи пізнання.

Є кілька варіантів установлення наслідкового зв'язку методами наукової індукції:

а) метод єдиної подібності. Якщо два чи більше випадків досліджуваного явища мають лише одну загальну обставину, а всі інші обставини різні, то саме ця подібна обставина є причиною явища, що розглядається;

б) метод єдиної розбіжності. Якщо випадок, у якому досліджуване явище настає, і випадок, в якому воно не настає, у всьому подібні і відрізняються тільки однією обставиною, то саме ця обставина, наявна в одному випадку і відсутня у іншому, є причиною явища, котре досліджується;

в) об'єднаний метод подібності і розбіжності – комбінація двох перших методів;

г) метод супутніх змін. Коли виникнення або зміна одного явища викликає певну зміну іншого явища, то обидва вони перебувають у причинному зв'язку один з одним;

д) метод решт. Якщо складне явище викликане складною причиною, котра являє собою сукупність певних обставин, і відомо, що деякі з них є причиною частини явища, то решта даного явища викликається обставинами, що залишилися.

Моделювання – метод, котрий ґрунтується на використанні моделі як засобу дослідження явищ і процесів природи. Під моделями розуміють системи, що замінюють об'єкт пізнання і служать джерелом інформації стосовно нього. Моделі – це такі аналоги, подібність яких до оригіналу суттєва, а розбіжність – несуттєва. Моделі поділяють на два види: матеріальні та ідеальні. Матеріальні моделі втілюються у певному матеріалі – дереві, металі, склі тощо. Ідеальні моделі фіксуються в таких наочних елементах, як креслення, рисунок, схема, комп'ютерна програма тощо.

Метод моделювання має таку структуру: а) постановка завдання; б) створення або вибір моделі; в) дослідження моделі; г) перенесення знань із моделі на оригінал.

Методи теоретичних досліджень

Ідеалізація – це конструювання подумки об'єктів, які не існують насправді або практично не здійсненні (наприклад, абсолютно тверде тіло, абсолютно чорне тіло, лінія, площина).

Мета ідеалізації: позбавити реальні об'єкти деяких притаманних їм властивостей і наділити (подумки) ці об'єкти певними нереальними і гіпотетичними властивостями. При цьому мета досягається завдяки:

а) багатоступінчастому абстрагуванню (наприклад, абстрагування від товщини призводить до поняття «площина»);

б) переходу подумки до кінцевого випадку у розвитку якоїсь властивості (абсолютно тверде тіло);

в) простому абстрагуванню (рідина, що не стискується). Будь-яка ідеалізація правомірна лише у певних межах.

Формалізація – метод вивчення різноманітних об'єктів шляхом відображення їхньої структури у знаковій формі за допомогою штучних мов, наприклад, мовою математики. Переваги формалізації:

а) вона забезпечує узагальненість підходу до розв'язання проблем;

- б) символіка надає стислості та чіткості фіксації значень;
- в) однозначність символіки (немає багатозначності звичайної мови);
- г) дає змогу формувати знакові моделі об'єктів та замінювати вивчення реальних речей і процесів вивченням цих моделей.

Аксиоматичний метод – метод побудови наукової теорії, за якого деякі твердження приймаються без доведень, а всі інші знання виводяться з них відповідно до певних логічних правил.

Гіпотеза та припущення. У становленні теорій як системи наукового знання найважливішу роль відіграє гіпотеза. Гіпотеза є формою осмислення фактичного матеріалу, формою переходу від фактів до законів.

Розвиток гіпотези відбувається за трьома стадіями:

- а) накопичення фактичного матеріалу і висловлювання на його основі припущень;
- б) формування гіпотези, тобто виведення наслідків із зробленого припущення, розгортання на його основі прийнятої теорії;
- в) перевірка отриманих результатів на практиці і на її основі уточнення гіпотези. Якщо під час перевірки наслідок відповідає дійсності, то гіпотеза перетворюється на наукову теорію.

Гіпотези (як і ідеї) носять імовірнісний характер. На їх основі відбувається систематизація раніше накопичених знань і здійснюється пошук нових наукових результатів — у цьому сутність і призначення гіпотези як форми розвитку науки. Гіпотеза може узгоджуватися з іншими науковими системами або суперечити їм. Ні те, ні інше не дає підстав відкинути гіпотезу або прийняти її. Гіпотеза може суперечити навіть достовірній теорії. До такої суперечності треба ставитися досить серйозно, але не варто думати, що вона обов'язково призводить до спростування гіпотези. Гіпотеза висувається з надією на те, що вона, коли не цілком, то хоча б частково, стане достовірним знанням.

Історичний метод дає змогу дослідити виникнення, формування та розвиток процесів і подій у хронологічній послідовності з метою виявлення внутрішніх і зовнішніх зв'язків, закономірностей та суперечностей. Даний метод дослідження знаходить широке застосування в історії психології.

Системний підхід полягає у комплексному дослідженні великих і складних об'єктів (систем), дослідженні їх як єдиного цілого із узгодженим функціонуванням усіх елементів і частин. З огляду на даний принцип, треба вивчити кожен елемент системи у його зв'язку та взаємодії з іншими елементами, виявити вплив властивостей окремих частин системи на її поведінку в цілому, встановити стверджені властивості системи і визначити оптимальний режим її функціонування.

Теорія – система знань, котра описує і пояснює сукупність явищ певної частки дійсності і зводить відкриті в цій галузі закони до єдиного об'єднувального початку (витоку). Теорія будується на результатах, отриманих на емпіричному рівні досліджень. У теорії дані результати впорядковуються, вписуються у струнку систему, об'єднану загальною ідеєю,

уточнюються на основі введених до теорії абстракцій, ідеалізацій та принципів.

До нової теорії висуваються такі вимоги:

- а) адекватність наукової теорії описуваному об'єкту, що дає змогу у визначених межах замінювати експериментальні дослідження теоретичними;
- б) повнота опису певної галузі дійсності;
- в) потреба пояснення взаємозв'язків між різними компонентами в межах самої теорії. Наявність зв'язків між різними положеннями теорії забезпечить перехід від одних тверджень до інших;
- г) брак внутрішньої несуперечливості теорії та відповідність її дослідним даним.

Теорія має бути евристичною, конструктивною і простою.

Евристичність теорії віддзеркалює її можливості передбачення та пояснювання. Математичний апарат теорії повинен не тільки забезпечувати точні кількісні передбачення, але й допомагати відкривати нові явища. Конструктивність теорії полягає у можливості простої, здійснюваної за певними правилами, перевірки основних її положень, принципів і законів. Простота теорії досягається введенням узагальнених законів скорочення та стиснення інформації за допомогою спеціальних символів.

Вирішальною основою наукового пізнання є практика. Роль практики полягає у створенні матеріально-технічних засобів наукового дослідження. При цьому матеріально-технічні засоби не залишаються незмінними, а безперервно удосконалюються в процесі розвитку матеріального виробництва, промисловості, техніки. Наукове пізнання покликане освітлювати шлях практиці, надавати теоретичні основи для розв'язання практичних проблем. Тому воно має випереджувати практику завдяки елементові наукового передбачення. Проте практика – це не тільки вихідний пункт і мета пізнання, а й вирішальне підґрунтя названого складного процесу.

Отже, виростаючи з практики і розвиваючись на її основі, наукове пізнання набуває великого значення для неї самої. Воно сягає сутності явищ, розкриває закони їх існування та розвитку, тим самим вказуючи практиці можливості, шляхи і способи впливу на ці явища та зміни згідно з їх об'єктивною природою.

1.2. Загальна схема наукового дослідження

Весь хід наукового дослідження можна приблизно зобразити у вигляді такої логічної схеми:

1. Обґрунтування актуальності обраної теми.
2. Постановка мети і конкретних завдань дослідження.
3. Визначення об'єкта і предмета дослідження.
4. Вибір методів (методики) проведення дослідження.
5. Опис процесу дослідження.
6. Аналіз та узагальнення результатів дослідження.

7. Розроблення рекомендацій

8. Формулювання висновків і оцінка одержаних результатів.

Обґрунтування актуальності обраної теми – початковий етап будь-якого дослідження. Стосовно курсової роботи поняття "актуальність" має одну особливість. Курсова робота, як уже зазначалося, є кваліфікаційною працею, і те, як її автор уміє обрати тему і наскільки правильно він цю тему розуміє й оцінює з точки зору своєчасності та соціальної значущості, характеризує його наукову зрілість і професійну підготовленість.

Що ж таке актуальність, або "кому це потрібно?". Чи інакше — "Якій галузі науки або знань і для чого необхідні запропоновані наукові результати?"

Висвітлення актуальності не повинно бути багатослівним. Досить кількома реченнями висловити головне — сутність проблеми, з чого й випливає актуальність теми. Проблема завжди виникає тоді, коли старе знання вже виявило свою неспроможність, а нове ще не набуло розвиненої форми. Таким чином, проблема в науці – це суперечлива ситуація, котра вимагає свого вирішення. Така ситуація найчастіше виникає внаслідок відкриття нових фактів, які явно не вкладаються у рамки колишніх теоретичних уявлень, тобто коли жодна з теорій не може пояснити щойно виявлені факти.

Правильна постановка та ясне формулювання нових проблем часом має не менше значення, ніж їх вирішення. По суті, саме вибір проблеми, якщо не цілком, то дуже великою мірою визначає як стратегію дослідження взагалі, так і напрямок наукового пошуку зокрема. Не випадково вважається, що сформулювати наукову проблему – означає показати вміння відокремити головне від другорядного, виявити те, що вже відомо і що досі невідомо науці з предмета дослідження.

Від доведення актуальності обраної теми логічно перейти до *формулювання мети* дослідження. Мета наукового дослідження – головний елемент структури і надзвичайно важливий методологічний інструмент дослідження. Мета як запланований результат відображає спрямованість дослідження і за змістом відповідає темі роботи. Формулюючи мету не слід вживати слів «Дослідження...», «Вивчення...», тому що ці слова вказують на засіб досягнення мети, а не на саму мету.

Приклади вдало сформульованої мети дослідження: «Теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити особливості самооцінки молодших школярів з порушеннями мовлення».

Формулювання завдань слід робити якомога ретельніше, оскільки опис їх вирішення становитиме зміст розділів курсової роботи. Це важливо також і тому, що назви таких розділів з'являються саме з формулювання завдань дослідження. Необхідно вказати конкретні завдання, які мають бути розв'язані відповідно до даної мети. Це звичайно робиться у формі перерахування (вивчити..., описати..., встановити..., з'ясувати..., розробити...тощо.).

Основними методологічними вимогами до виокремлення завдань дослідження є такі:

1. Завдання дослідження відображають проблемні запитання, відповіді на які необхідні для досягнення мети дослідження.
2. Визначення, формулювання і послідовність викладу завдань дослідження мають чітко відповідати його темі, об'єкту, предмету та меті.
3. Сукупність поставлених у дослідженні завдань повинна бути мінімальною, достатньою для досягнення мети дослідження.

Приклади вдало сформульованих завдань дослідження:

1. Проаналізувати теоретичні підходи до визначення сутності психологічної дезадаптації молодших школярів.
2. Розкрити специфіку взаємин дезадаптованих школярів у колективі однолітків.
3. Виявити вплив взаємин з однолітками на становлення у дітей уявлення про себе.
4. Розробити рекомендації щодо налагодження у дитини взаємин з однолітками при зниженні психологічної дезадаптації.

Надалі формулюються *об'єкт і предмет дослідження*.

Об'єкт – це процес або явище, що породжують проблемну ситуацію і обрані для вивчення, це певний феномен. Об'єктом не можуть бути люди, діти, особистості, спільноти, оскільки це є характер вибірки, певні умови, де розгортаються певні явища (мислення, процес навчання, впевненість, адаптація тощо). Предмет – це те, що міститься в межах об'єкта та піддається безпосередньому дослідженню. Об'єкт і предмет дослідження як категорії наукового процесу співвідносяться між собою як загальне і часткове. В об'єкті виділяється та його частина, котра є предметом дослідження. Стосовно одного об'єкта дослідження можна сформулювати декілька предметів дослідження. Саме на конкретний обраний предмет і спрямована основна увага студента, саме предмет дослідження визначає тему курсової роботи, що виноситься на титульний аркуш як заголовок.

Наприклад: об'єкт дослідження – процес розвитку мислення у молодшому шкільному віці, а предмет дослідження – особливості розвитку творчого мислення учнів початкової школи засобами активних методів навчання.

Після визначення об'єкта та предмета дослідження у вступі може формулюватися гіпотеза дослідження.

У наукових роботах, на даний момент, вона не вимагається та не вказується, але орієнтування в цьому дає можливість зрозуміти напрямок власного дослідження, припустити певні закономірності, залежності тощо.

Гіпотеза дослідження з логопсихології – це зроблене на основі аналізу наукових джерел, власних умовисновків та спостережень припущення щодо шляхів розв'язання визначеної наукової проблеми. Іншими словами гіпотеза дослідження є ймовірною відповіддю на основне питання дослідження.

Інколи доцільно для коректного формулювання гіпотези сформулювати для себе основне питання роботи, *наприклад*:

Як?

Як зробити так, щоб знизити шкільну тривожність у молодших школярів з порушеннями мовлення?

Як спричинити зріст самооцінки підлітків з порушеннями мовлення?

Що? Чому?

Чому люди використовують стереотипи?

Що є причиною виникнення депресивних розладів у підлітків?

Чи?

Чи буде реклама більш ефективною, якщо її розмістити у правому верхньому куті?

Чи відрізняються навчальні мотиви у студентів та старших школярів?

Наведемо кілька прикладів теми дослідження та узгоджених з нею методологічних елементів.

Приклад 1.

Тема: Формування «Я-концепції» майбутнього логопеда в умовах вищого навчального закладу.

Об'єкт дослідження: Особистісне становлення студента вищого навчального закладу.

Предмет дослідження: Особливості генезису «Я-концепції» майбутнього логопеда в умовах навчально-професійної діяльності.

Мета роботи: теоретично та емпірично вивчити психолого-педагогічні умови формування позитивної «Я-концепції» студента як майбутнього логопеда.

Гіпотеза: Формування позитивної «Я-концепції» студента як майбутнього логопеда залежить від загальних умов організації навчального процесу в університеті, якщо діагностична і психокорекційна робота зі студентами поєднується з оптимізацією взаємин в системі «викладач-студент».

Приклад 2.

Тема: Психологічні чинники емоційної дезадаптації молодших школярів.

Об'єкт дослідження: емоційна дезадаптація школярів.

Предмет дослідження: індивідуально- та соціально-психологічні чинники емоційної дезадаптації учнів молодшого шкільного віку.

Мета дослідження: виявити вплив індивідуально-психологічних та соціально-психологічних чинників на виникнення і особливості прояву емоційної дезадаптації, а також вивчити можливості її попередження і корекції в молодших школярів.

Гіпотеза дослідження: емоційна дезадаптація в молодшому шкільному віці виникає і розвивається під впливом індивідуально-психологічних та соціально-психологічних чинників, що зумовлюють специфіку її прояву. Вивчивши особливості прояву емоційної дезадаптації і вплив вказаних

чинників, можна розробити ефективну систему попередження і зниження емоційно дезадаптаційних проявів у дітей.

Приклад 3.

Тема: «Система корекційної виховної роботи вчителя початкової школи з педагогічно занедбаними дітьми».

Об'єкт дослідження – корекційно-виховна робота вчителя з педагогічно занедбаними дітьми.

Предмет дослідження – корекційно-виховна робота вчителя з агресивними педагогічно занедбаними дітьми молодшого шкільного віку.

Мета – визначити зміст корекційно-виховної роботи та умови її ефективності з педагогічно-занедбаними молодшими школярами.

Гіпотеза дослідження: Якщо корекційно-виховну роботу будувати на основі знань, причин виникнення агресивності дітей, враховуючи індивідуальні особливості кожної дитини, можна значно підвищити ефективність виховної роботи з подолання таких проявів.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати стан розробки зазначеної проблеми в теорії та практиці.
2. Визначити критерії оцінки агресивності дитини та показники ефективності корекційної роботи з нею.
3. Визначити індивідуальні особливості дітей молодшого шкільного віку з педагогічною занедбаністю.
4. Розробити зміст корекційно-виховної роботи вчителя початкових класів з педагогічно занедбаними дітьми та визначити умови її ефективності.

Теоретична основа дослідження – основні теоретичні положення, які є теоретико-методологічною основою курсової роботи.

Наприклад: положення психологічної науки про закономірності психічного розвитку особистості (Л.С. Виготський, Л.І. Божович, Д.Б. Ельконін, Г.С. Костюк, О.М. Леонт'єв, С.Д. Максименко, С.Л. Рубінштейн та ін.); про значущість спілкування у становленні особистості дитини (О.В. Киричук, М.І. Лісіна, Н.Ю. Максимова та ін.); концепція психології сімейної взаємодії (М.І. Алексєєва, А.Я. Варга, В.В. Столін, Е.Г. Ейдемільер та ін.), принципи гуманістичної психології (К. Роджерс)).

Дуже важливим етапом наукової праці є *вибір методів дослідження* – інструменту отримання фактичного матеріалу, необхідної умови досягнення поставленої в роботі мети.

Наприклад:

Тема: «Психологічна допомога аутичним дітям в умовах інтеграційного табору»

Методи дослідження. У курсовій роботі було використано наступні *методи:* *теоретичні* – аналіз науково-теоретичної літератури, метод систематизації та класифікації; *емпіричні* – метод спостереження, опитування; *методики:* анкета для оцінки ефективності лікування аутизму

(АТЕС); аркуш спостереження: «Визначення соціальної адаптації дітей з аутизмом» (авторська розробка); статистично-математичні – обрахування критерію χ^2 (хи квадрат); *розвивальні* – корекційної-розвивальна система психологічної допомоги дітям з аутизмом в умовах інтеграційного літнього табору.

Опис процесу дослідження – складається з теоретичного аналізу проблематики (де розкриваються базові поняття, підходи, теорії, класифікації; визначаються чинники, умови, механізм тощо) та емпіричного дослідження (де подається опис вибірки або вибірок досліджуваних: обсяг, вік, особливості психофізичного розвитку; місце проведення емпіричного дослідження; висвітлюються методи та методики, етапи дослідження, аналізуються результати досліджень та надаються рекомендації тощо) з використанням логічних законів і правил.

Заключним етапом ходу наукового дослідження є *висновки*, котрі містять те нове і суттєве, що становить наукові та практичні результати виконаної курсової роботи.

1.3. Складання плану курсової роботи

Від самого початку роботи студенту треба мати план курсової роботи, хоча б попередній, такий, що буде багато разів коригуватися (Додаток А).

Попередній робочий план тільки в основних рисах дає характеристику предмета дослідження, надалі такий план може і повинен уточнюватися, проте основне завдання, котре стоїть перед роботою загалом, повинне змінюватися якомога менше.

Робочий план має довільну форму. Як правило, це план-рубрикатор, що складається з переліку розташованих у колонку рубрик, об'єднаних внутрішньою логікою дослідження даної теми. Такий план використовується на перших стадіях роботи, даючи змогу ескізно представити досліджувану проблему в різних варіантах.

На пізніших стадіях роботи складають план-проспект, тобто реферативне викладення розміщених у логічному порядку питань, за якими надалі буде систематизуватися увесь зібраний фактичний матеріал. Доцільність складання плану-проспекту визначається тим, що шляхом систематичного включення дедалі нових і нових даних його можна довести до заключної структурно-фактологічної схеми курсової роботи.

Студентові потрібно усвідомити черговість і логічну послідовність запланованих робіт. За організаційної черговості завдання виконуються залежно від наявних можливостей, порядок їх виконання може змінитися за умови, щоб упродовж певного періоду вони всі були виконані.

Логічна послідовність диктує розкриття сутності завдання. Поки не вивчений перший розділ, не можна переходити до другого. Важливо навчитися знаходити в будь-якій роботі головне, вирішальне, те, на чому

треба зосередити в даний час усю увагу. Це дасть змогу знайти оптимальні розв'язки поставлених завдань.

Такий методичний підхід підказує необхідність урахування стратегії і тактики наукового дослідження. Це означає, що дослідник визначає загальну генеральну мету в своїй роботі, формулює центральне завдання, виявляє всі доступні резерви для виконання задуму та ідеї, обирає погіршні методи і прийоми дій, знаходить найзручніший час для виконання кожної операції. У творчому дослідженні план завжди має динамічний, рухливий характер і не може, не повинен сковувати розвиток ідеї та задуму дослідника, зберігаючи певний чіткий і визначений науковий напрямок у роботі.

Зазначимо, що переважна більшість наукових працівників має кілька планів, розрахованих на різні строки, наприклад, на рік, місяць, день. Кожен знаходить для себе способи фіксації виконання окремих пунктів плану з тим, щоб нереалізовані пункти можна було перенести до наступного. Складаючи будь-який із планів, треба враховувати реальні можливості виконавця, бажане не повинне підміняти дійсність.

З урахуванням специфіки творчого процесу до плану дослідження вносять все, що можна заздалегідь передбачити. Звісно, в науці можливі і випадкові відкриття, але не можна будувати наукове дослідження, орієнтуючись на випадковості. Наукове дослідження не може проводитися без плану. Тільки планове дослідження дає змогу надійно крок за кроком глибоко пізнавати нові об'єктивні закономірності навколишньої дійсності, які містять:

1. *Огляд стану проблеми, виділення задач дослідження.*
2. *Постановка завдання дослідження, вибір методу його розв'язання,*
3. *Розроблення та інтерпретація методу і алгоритму розв'язання задачі, приклад її розв'язання.*

1.4. Вивчення літературних джерел

Літературний афоризм стверджує: «Вивчати явище без книг – це почати плавання у незвіданому морі без карти, вивчати ж книги без практичної роботи – це значить зовсім не вийти в море». Звичайно, виконуючи курсову роботу, доводиться прочитати близько 100 книг і статей, з яких приблизно 25-30 увійдуть до бібліографії курсової роботи, тобто будуть детально вивчені. Тому варто навчитися двох видів читання: «швидкого» і «повільного».

«Швидке» читання (читання «по діагоналі») повинно відповісти на запитання, чи варто дану статтю або книгу уважно вивчати. Після того, як проглянуто всю наявну на даний момент літературу, можна приступити до «повільного» читання, до глибшого її вивчення, переходячи від простого матеріалу до складнішого. Треба починати з книг, згодом — статті, спочатку вивчати вітчизняні джерела, а потім — іноземну літературу.

При читанні відібраної літератури треба робити помітки, бажано на одному боці аркуша стандартного формату; це дає змогу надалі компонувати

матеріал у будь-якому порядку або, як кажуть, користуватися методом «клею і ножиць». Читаючи джерела, ліпше записати більше, бо заздалегідь не завжди відомо, що з цього матеріалу може знадобитися, повторний пошук — зайва втрата часу.

Дуже велике значення має обробка записів у міру їх накопичення. Тут потрібно виявити максимальну організованість, яка межує з педантизмом. За систему зберігання записів можна взяти початковий план досліджень, а потім — план курсової роботи. Корисно для кожного її розділу завести окрему папку, куди складати всі виписки стосовно цього розділу в послідовності, що відповідає викладенню матеріалу.

Потім увесь матеріал треба систематизувати, тобто розмістити відповідно до плану, вилучити зайве (дублі, матеріали, що перетинаються, і т.ін.). Подальша обробка матеріалу повинна дати відповідь на питання щодо повноти зібраної інформації, чи досить її для роботи.

Як знайти потрібну літературу? Є два шляхи отримання бібліографічної довідки: замовлення в спеціалізованій інформаційній установі (інформаційному підрозділі установи) або самостійний пошук. Варто зазначити, що незважаючи на високу кваліфікацію працівників інформаційних служб, вони ніколи не доберуть літературу так, як треба дослідникові, хоч і збережуть йому багато цінного часу. Студент у пошуку літератури повинен спочатку з'ясувати перелік періодичних видань, від яких можна сподіватися потрібної інформації. Добре складений перелік навіть при побіжному знайомстві із заголовками джерел допомагає усвідомити обсяг потрібної інформації. Слід переглянути всі види джерел, зміст яких пов'язаний із темою курсового дослідження. До них належать матеріали, надруковані в різних вітчизняних і зарубіжних виданнях, недруковані документи (звіти про науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, дисертації, депоновані рукописи, матеріали зарубіжних фірм), офіційні матеріали. Якщо такий перелік виявиться дуже великим, слід обмежити параметри бібліографічного пошуку: мова, країна, рік видання і т.ін. Коли з даного питання є бібліографічний довідник, треба його використати, одночасно перевіривши його повноту.

Починати пошук варто з нової літератури, а потім поступово «розмотувати клубок», користуючись посиланнями на інші джерела.

Стан вивченості теми доцільно аналізувати з інформаційних видань, метою випуску котрих є оперативна інформація як про самі публікації, так і найсуттєвіші моменти їх змісту. Нині випуском інформаційних видань займаються Український інститут науково-технічної та економічної інформації (УкрНТЕІ), Книжкова палата України, центральні наукові бібліотеки, Інститут реєстрації інформації НАН України (електронна газета «Все всім», реферативний журнал «Джерело»), служби науково-технічної інформації міністерств і відомств, деяких наукових установ.

Найважливіші книги та статті треба обов'язково прочитати в оригіналі. Вивчивши літературне джерело, відразу зробіть його повний бібліографічний

опис. Ніколи не покладайтеся на свою пам'ять, занотуйте на картках потрібне та зауваження до кожного джерела.

Вивчаючи літературу, не намагайтеся тільки запозичити матеріал. Паралельно обдумайте знайдену інформацію. Цей процес має тривати протягом усієї роботи над темою, тоді власні думки, які виникли в ході знайомства із чужими працями, стануть основою для отримання нового знання. Звичайно використовується не вся інформація, що міститься у певному джерелі, а тільки та, яка безпосередньо стосується теми курсової роботи і тому найбільш цінна і корисна. Отже, критерієм оцінювання вивченого є можливість його практичного використання в роботі.

Вивчаючи літературні джерела, треба стежити за оформленням виписок, щоб надалі ними було легко користуватися. Працюючи над якимось частковим питанням або розділом, слід постійно бачити його зв'язок із проблемою загалом, а оброблюючи широку проблему – вміти розділяти її на частини, кожна з яких продумувати в деталях. Можливо, частина отриманих даних виявиться непотрібною; дуже рідко вони використовуються повністю. Тому потрібні ретельний відбір і оцінювання їх. Відбір наукових фактів – не проста справа, це не механічний, а творчий процес, який потребує цілеспрямованої праці.

Треба добирати не будь-які, а тільки наукові факти. Поняття «науковий факт» значно ширше і багатогранніше, ніж поняття «факт», що застосовується у повсякденному житті. Коли говорять про наукові факти, то розуміють їх як складові елементи основи наукового знання, віддзеркалення об'єктивних властивостей речей і процесів. На підставі наукових фактів визначаються закономірності явищ, будуються теорії і виводяться закони.

Наукові факти характеризуються такими властивостями, як новизна, точність, об'єктивність і достовірність. Новизна наукового факту свідчить про принципово новий, невідомий досі предмет, явище або процес. Це не обов'язково наукове відкриття, але нове знання про те, чого ми дотепер не знали.

Точність наукового факту визначається об'єктивними методами і характеризує сукупність найсуттєвіших прикмет предметів, явищ, подій, їх кількісних та якісних визначень.

При доборі фактів необхідно бути науково об'єктивним. Не можна відкидати факти тільки тому, що їх важко пояснити або знайти їм практичне застосування. Справді, сутність нового в науці не завжди чітко видно самому досліднику. Нові наукові факти, часом досить значні, саме через те, що їх значення недостатньо розкриті, можуть надовго залишатися у резерві науки і не використовуватися на практиці.

Достовірність наукового факту базується на його безумовному реальному існуванні, яке підтверджується при побудові аналогічних ситуацій. Якщо такого підтвердження немає, то немає і достовірності наукового факту. Достовірність наукових фактів значною мірою залежить від достовірності першоджерел, від їх цільового призначення і характеру їх

інформації. Очевидно, що офіційне видання, опубліковане від імені державних або громадських організацій, установ і відомств, містить матеріали, точність яких викликає найменше сумнівів.

Монографія — наукове видання, котре містить повне і всебічне дослідження якоїсь проблеми або теми; науковий збірник матеріалів авторитетної наукової конференції; науковий збірник дослідницьких матеріалів установ, навчальних закладів або наукових товариств із найважливіших наукових і науково-технічних проблем — всі ці видання мають принципове наукове значення і практичну цінність. У своїй основі вони безумовно належать до числа достовірних джерел. Практично абсолютну достовірність мають описи винаходів.

Серед джерел інформації чільне місце належить науковим статтям. З позицій достовірності їх слід розглядати окремо за видами і залежно від того, до яких наук вони належать: природничо-технічних або гуманітарних.

Теоретичні статті в галузі гуманітарних наук значно більше, ніж стаття технічна, насичені роздумами, порівняннями, словесними доведеннями. Достовірність їх змісту залежить від достовірності вихідної інформації, використаної авторами. Проте тут важливого значення набуває позиція автора, його світогляд, з огляду на які стаття поруч із об'єктивними науковими даними може містити неправильні трактування, помилкові положення, різні неточності. Тому слід розібратися в цьому і точно оцінити зміст статті, встановити істинність тверджень її автора і дати їм відповідну оцінку. Самостійне значення має інформаційна стаття в будь-якій науковій галузі. Така стаття звичайно оперативна і актуальна, вона містить стислий, конкретний виклад певних фактів, повідомлення про якусь подію, явище. Подібно до статей різний ступінь достовірності мають також доповіді, оголошені на наукових конференціях, симпозіумах. Одні з них можуть містити обґрунтовані, доведені, апробовані відомості, інші — питання постановочного характеру, пропозиції і т.ін.

Про достовірність вихідної інформації свідчить не тільки характер першоджерела, а й науковий, професійний авторитет його автора, належність автора до тієї чи іншої наукової школи. У всіх випадках слід добирати тільки останні дані, найавторитетніші джерела, точно зазначати, звідки взяті матеріали. До фактів із літературних джерел треба підходити критично. Не можна забувати, що життя постійно йде вперед, розвиваються наука, техніка й культура. Те, що вважалося абсолютно точним учора, сьогодні може виявитися неточним, а часом і неправильним.

Особливою формою фактичного матеріалу є цитати. Органічно вплетені у текст курсової роботи, вони становлять невід'ємну його частину. Цитати використовуються для того, щоб без перекручень передати думку автора першоджерела, для ідентифікації поглядів при зіставленні різних точок зору тощо. Вони слугують необхідною опорою авторові курсової роботи у процесі аналізу і синтезу інформації. Відштовхуючись від їх змісту, можна створити систему переконливих доказів, потрібних для об'єктивної

характеристики явища, яке вивчається. Цитати можуть використовуватися і для підкріплення окремих тверджень самого студента.

У всіх випадках кількість використаних цитат повинна бути оптимальною, тобто визначатися потребами розроблення теми курсової роботи. Від її автора вимагається встановити, чи доцільне застосування цитат у конкретному контексті, чи нема в них перекручень сенсу аналізованих джерел. Причини перекручень можуть бути різні. В одних випадках із першоджерела можуть бути взяті слова, які не визначають основної суті поглядів їх автора. В інших – цитати обмежуються словами, котрі містять лише частину думки, наприклад, ту, що більше відповідає інтересам автора курсової роботи. Іноді в цитаті викладається точка зору не на той предмет, що розглядається у даному контексті. Можливі й інші неточності при цитуванні.

Найчастіше цитати та інші запозичені матеріали застосовують при написанні огляду літератури – одного з важливих етапів підготовки курсової роботи. Основними завданнями огляду літератури є:

- 1) ознайомлення з матеріалами за темою курсової роботи, їх класифікація, відбір найцікавіших досліджень, основних фундаментальних праць, найсуттєвіших результатів, при цьому треба вивчати літературу не тільки з «вузької» теми курсової роботи, а й за близькими до неї темами;

- 2) виявлення напрямів досліджень, які викликають найбільший інтерес, ще недостатньо досліджені і могли б стати темою курсової роботи;

- 3) формулювання напрямків курсової роботи, характеристика методу і основних розділів теоретичної та експериментальної частин роботи; і на завершення огляду – перша редакція орієнтовного плану курсової роботи;

- 4) отримання вихідного матеріалу для головної частини курсової роботи.

Можна рекомендувати такий типовий план огляду літератури в тексті курсової роботи:

- 1) загальна характеристика галузі досліджень, значення останньої в історії науки, актуальність завдань, які стоять перед історією науки;

- 2) класифікація основних напрямків досліджень в історії науки; визначення напрямків, практично використовуваних, і таких, які перебувають у стадії розробки, відображення різних точок зору на розв'язання проблеми;

- 3) детальний виклад результатів досліджень за кожним розділом класифікації; для теоретичного дослідження — опис використаної методики, застосованого математичного апарата; для експериментальної роботи — найважливіші схеми, їх дослідження і основні результати; критичний аналіз цих матеріалів з пропозиціями і зауваженнями;

- 4) у кінці кожного розділу — висновки; підсумки досліджень і перелік основних невирішених проблем;

- 5) на завершення огляду — формулювання основних напрямків досліджень, їх актуальність і кінцева мета; орієнтовний план курсової роботи

із зазначенням запропонованої методики теоретичних та експериментальних робіт.

Є два критерії самоперевірки правильності написання огляду:
огляд пишеться не за авторами, а за завданнями досліджень;
огляд тоді написаний правильно, коли його можна публікувати як самостійну статтю.

1.5. Самоперевірка відповідності матеріалів курсової роботи встановленим вимогам

Самоперевірка роботи на «курсотабельність» має такі послідовні етапи:

- аналіз назви курсової роботи;
- виявлення і визначення об'єкта, предмета і мети дослідження;
- аналіз кожного наукового результату на новизну, достовірність, практичну значущість, пріоритет;
- аналіз кожного висновку до розділів на конструктивність та новизну;
- аналіз математичних моделей на коректність;
- оцінка якості програмного забезпечення та виконаних розрахунків на відповідність результатам, поданим на захист курсової роботи.

Назва курсової роботи повинна містити об'єкт і предмет дослідження.

Об'єкт дослідження – це частина матеріального світу, котра привернула увагу дослідника.

Предмет дослідження – це розглянутий у роботі бік об'єкта дослідження та його досліджувані якості і галузь, використані в історії науки.

Мета дослідження – це запланований результат. Результат має бути конструктивним, тобто спрямованим на вироблення суспільно корисного продукту з ліпшими, ніж було раніше показниками якості або процесу її досягнення.

Поставленої мети досягти треба обов'язково. І неодмінно перевірити, чи визначене чітко досягнення мети у висновках.

Аналіз наукових результатів. Кожен науковий результат студентові треба оцінити так, ніби він сам є опонентом своєї роботи. У якій формі виконувати такий аналіз? Ставши ненадовго на позицію опонента, за кожним результатом відзначити:

- коротку суть наукового результату;
- новизну результату;
- достовірність результату;
- практичну значущість.

При обґрунтуванні новизни обов'язкове порівняння з близькими результатами інших дослідників. Описуючи практичну значущість, треба вказати форму і масштаби впровадження наукового результату. У визначенні пріоритету простежується спадкоємність публікацій з цього питання за роками.

Аналіз висновків до розділів. Усі розділи завершуються короткими висновками. Найпоширеніша помилка, якої припускаються студенти, – реферативний характер висновків перераховується, що зроблено у розділі. Наприклад, зустрічаються такі помилкові звороти: «Проведено огляд літератури, виділені завдання дослідження».

РОЗДІЛ 2

ПРОЦЕС ПІДГОТОВКИ РУКОПISУ КУРСОВОЇ РОБОТИ

2.1. Композиція курсової роботи

Кожен автор вільний обирати такий порядок подання наукових матеріалів, який, на його погляд, найліпше, найпереконливіше розкриє його творчий задум, а їх розміщення відповідатиме внутрішньому логічному зв'язку етапів дослідження. Традиційно склалася певна композиція курсової праці з такими основними елементами:

- зміст,
- допоміжні покажчики, скорочення (за потреби)
- вступ,
- розділи основної частини (зазвичай 2-3 розділи),
- висновки до розділів,
- висновки,
- список використаних джерел,
- додатки (за потреби)

Зміст подають на початку курсової роботи.

Перелік умовних позначень, символів, одиниць, скорочень і термінів подають у роботі окремим списком перед вступом.

У вступі до роботи звичайно обґрунтовують актуальність обраної теми, мету і зміст поставлених завдань, формулюють об'єкт і предмет дослідження, зазначають обраний метод (або методи) дослідження, теоретичну цінність і прикладну значущість отриманих результатів, окреслюють положення, винесені на захист. Отже, вступ дуже відповідальна частина роботи, оскільки містить усі необхідні кваліфікаційні характеристики курсового дослідження.

Актуальність – обов'язкова вимога до будь-якої роботи. Тому цілком зрозуміло, що вступ до неї починають з обґрунтування актуальності обраної теми. Вміння обрати тему, правильно її зрозуміти й оцінити з точки зору своєчасності й соціальної значущості характеризує наукову зрілість і професійну підготовку автора роботи. Для висвітлення актуальності достатньо 1-2 сторінок, де висвітлюють головне – сутність проблемної ситуації. Чітко й однозначно визначити наукову проблему і, таким чином, сформулювати її суть буде неважко, якщо студентові вдасться показати, де пролягла межа між знанням і незнанням з предмету дослідження.

Проблему часто ототожнюють з питанням (тобто з положенням, яке також треба вирішити). Вважається, що проблема – те ж питання, тільки важливіше і складніше. Це так і не так, оскільки специфічною рисою проблеми є те, що для її розв'язання треба вийти за рамки старого, вже досягнутого знання. Стосовно ж питання взагалі, то для відповіді на нього цілком вистачить старого знання, тобто для науки питання не є проблемою.

Для з'ясування стану розробки обраної теми складається короткий огляд літератури, з якого можна зробити висновок, що дана тема ще не

розкрита (розкрита лише частково, або не в тому аспекті) і тому вимагає подальшого розроблення. Якщо такий висновок не випливає логічно з огляду, то студенту немає сенсу розробляти обрану тему.

Огляд літератури за темою демонструє ґрунтовне ознайомлення студента зі спеціальною літературою, його вміння систематизувати джерела, критично їх розглядати, виділяти суттєве, оцінювати зроблене раніше іншими дослідниками, визначати головне у сучасному стані вивчення теми. Матеріали такого огляду треба систематизувати в певному логічному зв'язку і послідовності. Тому перелік праць та їх критичний розгляд не обов'язково подавати у хронологічному порядку. Якщо до обраної теми є дуже багато інформаційних джерел, то оглядові літератури може бути присвячений окремий розділ (звичайно перший) основної частини роботи. При цьому слід пам'ятати, що оскільки курсова робота розкриває відносно вузьку тему, то огляд праць попередників роблять тільки з питань обраної теми, а не за проблемою в цілому. В огляді називають і критично оцінюють публікації, прямо і безпосередньо причетні до теми роботи. Зайвим є виклад всього, що стало відомим студенту з прочитаного, і того, що побічно стосується його праці.

Буває, що студент, не знайшовши у доступній йому літературі потрібних відомостей, безпідставно береться стверджувати, що саме йому належить перше слово в описі досліджуваного явища, проте згодом це легко спростовується. Ясно, що такі відповідальні заяви можна робити тільки після ретельного і всебічного вивчення літературних джерел і консультацій з науковим керівником.

Від формулювання наукової проблеми і доведення, що частина проблеми, котра є темою даної роботи, ще не розроблена і не висвітлена у спеціальній літературі, логічно перейти до формулювання мети дослідження, а також зазначення конкретних завдань, які вирішуватимуться відповідно до визначеної мети. Це звичайно роблять у формі перерахунку (вивчити,/ описати..., встановити..., виявити..., вивести залежність... і т.ін.). Формулювати завдання необхідно якомога ретельніше, оскільки описання їх вирішення становить зміст розділів курсової праці. Це важливо також і тому, що заголовки таких розділів народжуються саме з формулювання завдань курсового дослідження.

Обов'язковим елементом вступу є визначення об'єкта і предмета дослідження. Об'єкт – це процес або явище, що породжує проблемну ситуацію і обране для вивчення. Предмет міститься в межах об'єкта. Об'єкт і предмет дослідження як категорії наукового процесу співвідносяться між собою як загальне і часткове. В об'єкті виділяється його частина, котра є предметом дослідження. Саме на нього спрямована основна увага студента, оскільки: предмет дослідження визначає тему наукової праці, яка зазначається на титульному аркуші як її назва.

Методи дослідження, як інструмент добування фактичного матеріалу, – також обов'язкові елементи вступу до роботи і необхідна умова досягнення поставленої мети.

У вступі описуються й інші елементи наукового процесу. До них, зокрема, відносять посилання, на якому саме фактичному матеріалі виконана дана праця. Тут дається характеристика основних джерел отримання інформації (офіційних, наукових, літературних, бібліографічних) і вказуються методологічні засади проведеного дослідження.

Також визначається організація дослідження: місце проведення та вибірка досліджуваних. Вказується наукова новизна, теоретичне та практичне значення роботи.

На завершення вступу доцільно подати структуру курсової праці, тобто навести перелік її структурних елементів і обґрунтувати послідовність їх розміщення.

Наприклад:

ВСТУП

Актуальність теми. Діти з порушеннями психофізичного розвитку потребують особливої уваги у вихованні, навчанні та розвитку. Вони важко адаптуються до суспільних відносин, особливими серед таких є діти із синдромом раннього дитячого аутизму.

Цей термін набув міжнародну популярність близько п'ятидесяти років тому і в загальних рисах характеризується як стан патологічно глибокої заглибленості в себе і внутрішній світ переживань. Ступінь вираженості цього явища може бути різною.

Життєдіяльність сім'ї, яка виховує аутичну дитину, багато в чому відрізняється від інших родин. Виходи такої сім'ї у світ автоматично обмежуються: дитину не приймають до дошкільного навчального закладу, з нею не можна піти в гості, прийняти гостей (дитина не зрозуміла і не передбачувана), вона вибіркова в їжі, навички самообслуговування довго не прищеплюються. Це відбувається в силу неприйняття самою дитиною будь-яких змін.

Вищезазначене тягне за собою вторинну ізоляцію від світу і, якщо не проводити спеціальних корекційних заходів, то прірва, що відокремлює дитину від інших людей, з часом стає все більше.

Психологічна допомога аутичним дітям передбачає корекцію психологічного стану дитини, а також формування соціально-психологічної адаптації, що у подальшому призведе до зміни життєвої ситуації.

Одним із аспектів психологічної допомоги у реабілітації дітей із особливостями психофізичного розвитку є встановлення сприятливих взаємин у процесі спілкування, де критерієм відновлення психічних функцій є самореалізація особистості в соціальній дійсності як повноцінної особистості.

Одним із методів психологічної допомоги у реабілітації дітей із особливостями психофізичного розвитку може виступати інтеграційний табір.

Виходячи із вищевикладеного, **мета дослідження:** проаналізувати проблему виникнення дитячого аутизму у ранньому віці та визначити можливості корекційної та розвивальної діяльності з метою підвищення рівня їхньої соціальної адаптації.

Відповідно до мети дослідження визначено такі **завдання:**

1. Проаналізувати спеціальну наукову психолого-педагогічну літературу з проблем дитячого аутизму.
2. Емпірично дослідити психологічні особливості дітей з аутизмом.
3. Визначити ефективність системи цілеспрямованої корекційно-розвивальної психологічної допомоги дітям з аутизмом стосовно їх соціальної адаптації та розвитку.
4. Розробити методичні рекомендації для батьків щодо соціалізації дитини з аутизмом у ранньому віці.

Об'єкт дослідження – психологічний супровід дитини з аутизмом.

Предмет дослідження – психологічна допомога аутичним дітям в умовах інтеграційного табору.

Методологічну та теоретичну основу дослідження склали: науково-психологічне уявлення про ранній дитячий аутизм (Е.Р.Басенська, В.М.Башина, Д. Вебер, В.Е.Каган, Е.М.Мастюкова, С.С.Мнухін, С. Морозов, Н. В. Репіна, Д. В. Воронцов, О. М. Кокун, С.Ю. Циркіна); теоретичні положення про причини та механізми виникнення і перебігу аутистичних порушень у дітей (Ф. Аппе, О.Богдашина, К. Гілберт, Д.Н. Ісаев, О.С.Нікольская, Е.С. Іванова, Л.І. Дем'янчук, Р.В. Дем'янчук, І.А.Мартинюк, Т. Пітерс, Т.В. Скрипник).

Методи дослідження. Для досягнення мети, розв'язання поставлених завдань були використані *методи:* *теоретичні* – аналіз науково-теоретичної літератури, метод систематизації та класифікації; *емпіричні* – метод спостереження, опитування; *методики:* Анкета для оцінки ефективності лікування аутизму (АТЕС); Аркуш спостереження: «Визначення соціальної адаптації дітей з аутизмом» (авторська розробка); статистично-математичні – обрахування критерію χ^2 (хи квадрат); *розвивальні* – корекційно-розвивальна система психологічної допомоги дітям з аутизмом в умовах інтеграційного літнього табору.

Організація дослідження. Місце проведення дослідження: інтеграційний літній табір для сімей з дітьми з аутизмом м. Коктебель (2013) громадської асоціації «Сонячне коло». Вибірку склали 27 дітей з аутизмом віком від 3 до 15 років.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в систематизації теоретичного матеріалу стосовно особливостей та механізмів виникнення раннього дитячого аутизму.

Практичне значення результатів дослідження визначається тим, що доведено ефективність цілеспрямованої, комплексної психологічної допомоги дітям з аутизмом в умовах інтеграційного табору; розроблено методичні рекомендації батькам, що виховують аутичних дітей для організації побутової поведінки та формування у них навичок соціально-побутової адаптації.

Структура та обсяг роботи. Курсова робота складається: зі вступу, чотирьох розділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Робота проілюстрована 7 таблицями та 4 рисунками. Робота без списку використаних джерел та додатків складає 33 сторінки. Повний обсяг роботи становить 45 сторінок.

У розділах основної частини курсової роботи докладно розглядаються методика і техніка дослідження і узагальнюються результати. Всі несуттєві для розв'язання наукового завдання матеріали виносяться в додатки.

Зміст розділів основної частини повинен точно відповідати темі роботи та повністю її розкривають. У цих розділах студент стисло, логічно й аргументовано викладає матеріал згідно з вимогами до наукових праць.

Підсумкові дані розрахунків доцільно оформлювати у вигляді таблиць і графіків. Найважливіші з них слід винести як плакат на захист курсової роботи.

Не варто включати до теоретичної частини роботи тривіальні проміжні обчислення. Навіть у викладенні основних результатів дослідження треба бути максимально економним, уникати повторів і пояснень очевидних положень.

Для підтвердження своїх теоретичних результатів студенти можуть використовувати дані з «чужих» експериментів. Це тільки доводитиме актуальність роботи й об'єктивність експериментальних даних.

Кожен розділ курсової роботи закінчують короткими висновками обсягом до 1 сторінки.

Висновки до розділів теоретичної частини повинні містити:

коротку суть результатів;

формулювання новизни результату;

обґрунтування достовірності результату;

пояснення практичної цінності результату.

Висновки курсової роботи виконують роль закінчення, зумовленого логікою проведення дослідження у формі синтезу накопиченої в основній частині наукової інформації. Цей синтез – послідовне, логічно струнке викладення отримати підсумкових результатів та їх співвідношення із загальною метою і конкретними завданнями, поставленими і сформульованими у вступі.

Це вивідне знання не можна підмінювати механічним складанням до купи висновків у кінці розділів, адже це те нове, суттєве, що становить кінцеві результати дослідження, сформульовані у вигляді певної кількості пронумерованих абзаців, їх послідовність визначається логікою побудови

наукового дослідження. При цьому визначається не тільки його наукова новизна і теоретична значущість, які випливають з кінцевих результатів, а й практична цінність.

Отже, прикінцева частина курсової роботи – не простий перелік отриманих результатів проведеного дослідження, а їх остаточний синтез, тобто формулювання нового, запропонованого автором у вивчення і розв'язання проблеми.

Після загальних висновків прийнято вміщувати бібліографічний список використаної літератури – одну із суттєвих частин роботи, котра відтворює самостійну творчу роботу студента.

Студент, зобов'язаний посилається на джерела, з котрих у роботі використано матеріали, окремі результати, ідеї чи висновки для розробки власних проблем, задач, питань. Такі посилання дають змогу відшукати документи і перевірити достовірність цитування певних наукових робіт, повідомляють необхідну інформацію про них, допомагають з'ясувати їх зміст, мову тексту, обсяг. Посилатися слід на останні видання творів. Більш ранні видання можна зазначати лише в тих випадках, коли в них наявний матеріал, не включений до останнього видання.

Список використаних джерел рекомендується розміщувати в порядку згадування їх у тексті за наскрізною нумерацією або за алфавітом. Не варто включати до бібліографічного списку праці, на які немає посилання у тексті роботи і вони фактично не були використані, а також енциклопедії, довідники, науково-популярні книжки, газети.

Допоміжні або додаткові матеріали, що переобтяжують текст основної частини роботи, але потрібні для повноти її сприйняття, доцільно вносити до додатків.

Бібліографічний список використаної літератури, допоміжні покажчики всіх видів, довідкові коментарі і зауваження, що є елементами довідкового апарата студента, котрий допомагає користуватися її основним текстом, не можна включати як додатки.

2.2. Рубрикація тексту

Рубрикація тексту курсової роботи – це поділ його на складові частини. Вона віддзеркалює схему наукового дослідження і передбачає чіткий поділ рукопису на окремі логічно співвідпорядковані частини.

Найпростішою рубрикою є *абзац* – відступ управо на початковому рядку кожної частини тексту. Абзац, як відомо, не має визначених меж. Його найчастіше розглядають як композиційний прийом для об'єднання кількох речень, котрі викладають нову спільну думку в тексті. Абзаци роблять для увиразнення думки і надання їй довершеного характеру. Логічна цілісність виразу, притаманна абзацу, полегшує сприйняття тексту. Саме поняття єдиної теми, що поєднує абзац зі всім текстом, є тим якісно новим, що несе в собі абзац порівняно з чисто синтаксичною «одиницею виразу» – реченням.

Тому правильне розбиття тексту курсової роботи на абзаци суттєво полегшує її читання та сприйняття.

Абзаци одного підрозділу або розділу за змістом послідовно пов'язують один з одним. Кількість самостійних речень в абзаци може бути різною і змінюватися залежно від складності думки, яка передається.

Особливу увагу слід приділяти початковій абзаци. Перше речення абзаци ніби передає його тему, несе навантаження заголовка до решти речень, не втрачаючи при цьому зв'язку з попереднім текстом.

У кожному абзаци треба дотримуватися систематичності та послідовності викладу фактів, внутрішньої логіки їх висвітлення, яка значною мірою визначається характером тексту.

Такі загальні правила розбиття тексту курсової роботи на абзаци. Що стосується поділу на більші частини, то цього неможна робити шляхом механічного розчленування тексту. Його структурні частини будуються за логічними правилами розподілу поняття. Розглянемо застосування таких правил на прикладі розбиття розділів основного тексту на підрозділи.

Робота над остаточним варіантом рукопису.

Коли макет чорнового рукопису готовий, всі потрібні матеріали зібрано, зроблено необхідні узагальнення. Перевіряються і критично оцінюються кожен висновок, формула, таблиця, кожне речення, кожне слово.

Студент ще раз перевіряє, наскільки назви роботи та назви розділів і підрозділів відповідають їх змісту, уточнює композицію курсового твору, розміщення матеріалів та їх рубрикацію. Доцільно також іще раз перевірити переконливість аргументів на захист своїх наукових положень. Тут треба подивитися на власний твір немовби «чужими очима», критично і вимогливо.

2.3. Мова і стиль курсової праці

Оскільки курсова робота є насамперед семестровою заліковою працею, її мові і стилю слід приділити дуже серйозну увагу. Адже саме мовностилістична культура роботи найкраще виявляє загальну культуру її автора.

Мова і стиль курсової роботи як частина писемного наукового мовлення склалися під впливом так званого академічного етикету, сутністю якого є інтерпретація власної та запозичених точок зору з метою обґрунтування наукової істини. Вже склалися певні традиції у спілкуванні вчених між собою як в усному, так і в писемному мовленні. Проте не слід думати, що існує збірка «писаних» правил наукового мовлення. Може йтися лише про деякі усталені особливості.

Найхарактернішою ознакою писемного наукового мовлення є формально-логічний спосіб викладу матеріалу. Це відображається у всій системі мовних засобів. Науковий виклад складається головним чином із роздумів, метою яких є доведення істин, виявлених унаслідок дослідження фактів дійсності.

Для наукового тексту характерними є смислова завершеність, цілісність і пов'язаність. Найважливішим засобом вираження логічних зв'язків тут є спеціальні функціонально-синтаксичні засоби, які вказують на послідовність розвитку думки (спочатку, насамперед, потім, по-перше, по-друге, отже тощо), заперечення (проте, тимчасом, але, тоді як, однак, аж ніяк), причинно-наслідкові відношення (таким чином, тому, завдяки цьому, відповідно до цього, внаслідок цього, крім того, до того ж), перехід від однієї думки до іншої (раніше ніж перейти до..., звернімося до..., розглянемо, зупинимось на..., розглянувши..., перейдемо до..., треба зупинитися на..., варто розглянути...), результат, висновок (отже, значить, як висновок, на закінчення зазначимо, все сказане дає змогу дійти висновку, підсумовуючи, слід сказати...)

Засобами логічного зв'язку можуть виступати займенники, прикметники і дієприкметники (даний, той, такий, названий, вказаний і т.ін.).

У деяких випадках словосполучення розглянутого вище типу не тільки допомагають окреслити переходи авторської думки, а й сприяють удосконаленню рубрикації тексту. Наприклад, слова «перейдемо до розгляду» можуть замінити заголовок рубрики. Вони, відіграючи роль невиділених рубрик, пояснюють внутрішню послідовність викладу, а тому в науковому тексті дуже потрібні. На рівні цілого тексту для наукового мовлення, мабуть, основною прикметою є цілеспрямованість і прагматизм. Звідси стає зрозуміло, чому емоційні мовні елементи в роботі не відіграють особливої ролі. Науковий текст характеризується тим, що його становлять лише точні, отримані внаслідок тривалих спостережень і наукових експериментів відомості та факти. Це зумовлює і точність їх словесного вияву, і, таким чином, використання спеціальної термінології.

Завдяки спеціальним термінам стає можливим у стислій ти економній формі давати розгорнуті визначення і характеристики наукових фактів, понять, процесів, явищ.

Треба добре пам'ятати, що науковий термін — це не просто слово, а втілення сутності даного явища. Отже добирати наукові терміни і визначення необхідно дуже уважно. Не можна довільно змішувати в одному тексті різну термінологію, пам'ятаючи, що кожна галузь науки має свою, притаманну тільки їй термінологічну систему.

Не використовується також замість прийнятих у даній науці термінів професійна лексика, тобто слова та вирази, поширені у певному науковому середовищі. Професіоналізм — це не позначення наукових понять, а умовні, вищою мірою диференційовані найменування реалій, які використовуються в середовищі вузьких фахівців і зрозумілі тільки їм. Це їхній своєрідний жаргон. В основі такого жаргону лежить побутове уявлення про наукове поняття.

Фразеологія наукової прози також вельми специфічна. Вона покликана, з одного боку, визначати логічні зв'язки між частинами висловлювань (такі, наприклад, стійкі сполучення, як «навести результати», «як показав аналіз»,

«на підставі отриманих даних», «підсумовуючи сказане», «звідси випливає, що» і т.ін.), з іншого боку, позначати певні поняття, будучи, по суті, термінами (такі, наприклад, «освітній процес», «корекційно-розвивальна робота», «особливості психофізичного розвитку» тощо).

Розглянемо тепер деякі особливості наукового мовлення, котрі суттєво впливають на мовностилістичне оформлення курсового дослідження. Насамперед слід відзначити наявність великої кількості іменників із абстрактним значенням, а також віддієслівних іменників (дослідження, розгляд, вивчення і т.ін.).

У науковій прозі широко представлені відносні прикметники, оскільки саме вони на відміну від якісних дають змогу з максимальною точністю вказувати достатні і потрібні ознаки понять.

Як відомо, не можна утворювати форми ступенів порівняння відносних прикметників. Тому в науковому тексті, використовуючи якісні прикметники, перевагу віддають аналітичним формам вищого та найвищого ступенів. Для утворення найвищого ступеня часто використовують слова «найбільш», «найменш».

Особливістю мови наукової прози є також відсутність експресії. Звідси домінуюча форма оцінки — констатація ознак, притаманних слову, яке визначають. Тому більшість прикметників є тут частинами термінологічних виразів. Так, правильно буде прикметник «наступні» замінити займенником «такі», котрий всюди підкреслює послідовність перерахування особливостей і прикмет.

РОЗДІЛ 3

ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Згідно з «Положенням про освіту» курсові роботи у вищому навчальному закладі III-IV рівня акредитації необхідно оформлювати відповідно до державного стандарту. З огляду на високі нинішні вимоги є сенс детально розглянути порядок подання окремих видів текстового матеріалу, таблиць, формул та ілюстрацій, а також правила.

Оформлення курсового дослідження – це водночас із викладом його змісту дуже важливий процес, нехтувати яким не можна.

Курсову роботу подають у надрукованому вигляді спеціально підготовленого рукопису.

3.1. Вимоги до змісту курсової роботи

Титульний аркуш курсової роботи містить:

найменування наукової організації вищого навчального закладу, де виконана робота;

прізвище, ім'я, по батькові автора;

назву курсової роботи;

назва дисципліни, з якої виконана робота;

курс, протягом якого виконана робота;

місто і рік (Додаток Б).

Зміст подають на початку роботи з найменуваннями та номерами початкових сторінок усіх розділів, підрозділів і пунктів (якщо вони мають заголовки), зокрема вступу, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків (Додаток В).

Перелік умовних позначень, символів, одиниць, скорочень і термінів (за потреби).

Якщо в роботі вжито специфічну термінологію, а також маловідомі скорочення, нові символи, позначення і таке інше, то їх перелік може бути поданий у роботі окремим списком, котрий розміщують перед вступом.

Перелік друкують двома колонками, в яких ліворуч за абеткою наводять, наприклад, скорочення, праворуч – їх детальну розшифровку.

Якщо в роботі спеціальні терміни, скорочення, символи, позначення і таке інше повторюються менше ніж тричі, перелік не складають, а їх розшифровку наводять у тексті при першому згадуванні.

Вступ розкриває сутність і стан наукової проблеми (задачі) та її значущість, підстави і вихідні дані для розробки теми, обґрунтування необхідності проведення дослідження.

Далі у вступі подають загальну характеристику роботи в такій послідовності.

Актуальність теми. Шляхом критичного аналізу та порівняння з відомими розв'язаннями проблеми (наукової задачі) чітко, аргументовано

обґрунтовують актуальність і доцільність роботи для розвитку науки, особливо на користь України.

Мета і завдання дослідження. Формулюють мету роботи і завдання, які потрібно вирішити для її досягнення. Мета роботи звичайно тісно переплітається з назвою роботи і повинна чітко вказувати, що саме розв'язується в роботі.

Методи дослідження. Подають перелік використаних методів дослідження або досягнення поставленої мети. Перераховувати їх треба не відірвано від змісту роботи, а стисло та змістовно визначаючи, що саме досліджувалось тим чи іншим методом. Це дасть змогу пересвідчитися в логічності та прийнятності вибору саме даних методів.

Основна частина роботи складається з розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів. Кожен розділ починають із нової сторінки. Основному тексту кожного розділу може передувати передмова зі стислим описом обраного напрямку й обґрунтуванням застосованих методів досліджень. Наприкінці кожного розділу формулюють висновки із лаконічним викладом наведених у розділі наукових і практичних результатів, що дає змогу вивільнити загальні висновки від незначних подробиць.

У розділах основної частини подають:

- огляд літератури за темою і вибір напрямків досліджень;
- виклад загальної методики і основних методів досліджень;
- аналіз і узагальнення результатів досліджень.

Виклад матеріалу підпорядковують одній провідній ідеї, чітко визначеній автором. У висновках викладають найважливіші наукові та практичні результати, отримані в роботі, з формулюванням розв'язаної наукової проблеми (завдання) та значення її для науки і практики. Далі подають висновки і рекомендації щодо наукового та практичного використання здобутих результатів. Перший пункт висновків має дати стислу оцінку стану питання. Потім у висновках розкривають методи вирішення поставленої в роботі наукової проблеми (завдання), їх практичний аналіз, порівняння з відомими розв'язаннями, наголошують на якісних і кількісних показниках здобутих результатів, обґрунтовують їх достовірність.

Список використаних джерел подають після висновків з наскрізною нумерацією у тексті (посилання) або за алфавітом та з відповідним оформленням.

3.2. Загальні вимоги до оформлення курсової роботи

Роботу друкують на комп'ютері з одного боку аркуша білого паперу формату А4 (210x297 мм) через 1,5 міжрядкових інтервали (до тридцяти рядків на сторінці). Можна також використати папір форматів у межах від 203x288 до 210x297 мм і подати таблиці та ілюстрації на аркушах формату А3.

Усі примірники курсової роботи повинні бути ідентичними. Основний обсяг роботи становить 25-35 сторінок (без додатків).

Зазначений вище обсяг роботи має бути надрукований з використанням шрифтів текстового редактора Word розміру 14 з полуторним міжрядковим інтервалом. Текст роботи друкують, залишаючи береги таких розмірів: лівий – не менше 20 мм, правий – не менше 10 мм, верхній – не менше 20 мм, нижній – не менше 20 мм, абзацний відступ – 125 мм.

Шрифт друку повинен бути чіткий з однаковою щільністю тексту, стрічка – чорного кольору середньої жирності.

Вписувати в текст роботи окремі іншомовні слова, формули, умовні знаки можна чорнилом, тушшю, пастою тільки чорного кольору, при цьому щільність вписаного тексту повинна бути наближеною до щільності основного тексту.

Текст основної частини роботи поділяють на розділи, підрозділи, пункти та підпункти.

Заголовки структурних частин роботи «ЗМІСТ», «ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ», «ДОДАТКИ» друкують великими літерами симетрично до тексту. Заголовки підрозділів – маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу. Крапку в кінці заголовка не ставлять. Якщо заголовок складається з двох або більше речень, їх розділяють крапкою. Заголовки пунктів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу в розрядці в підбір до тексту. В кінці таким чином надрукованого заголовка ставиться крапка.

Відстань між заголовком (за винятком заголовка пункту) та текстом повинна дорівнювати 3-4 інтервалам.

Кожну структурну частину роботи починають з нової сторінки. До загального обсягу роботи, визначеного «Порядком», не входять додатки, список використаних джерел, таблиці та рисунки, які повністю займають площу сторінки. Але всі сторінки зазначених елементів роботи підлягають нумерації на загальних засадах.

Нумерацію сторінок, розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів, рисунків, таблиць, формул подають арабськими цифрами без знака №..

Першою сторінкою роботи є титульний аркуш, який включають до загальної нумерації сторінок роботи, не проставляючи його номера. Наступні сторінки нумерують у правому верхньому куті сторінки без крапки в кінці. Такі структурні частини роботи, як зміст, перелік умовних позначень, вступ, висновки, список використаних джерел не мають порядкового номера. Звертаємо увагу на те, що всі аркуші, на яких розміщені згадані структурні частини роботи, нумерують звичайним чином. Не нумерують лише їх заголовки, тобто не можна друкувати: «1. ВСТУП» або «Розділ 6. ВИСНОВКИ». Номер розділу ставлять після слова «Розділ», після номера крапку не ставлять, потім з нового рядка друкують заголовок розділу.

Підрозділи нумерують у межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, між якими ставлять крапку. В кінці номера підрозділу повинна стояти крапка,

наприклад: «2.3.» (третій підрозділ другого розділу). Потім у тому ж рядку йде заголовок підрозділу.

Пункти нумерують у межах кожного підрозділу. Номер пункту складається з порядкових номерів розділу, підрозділу, пункту, між якими ставлять крапку. У кінці номера повинна стояти крапка, наприклад: «1.3.2.» (другий пункт третього підрозділу першого розділу). Потім у тому ж рядку йде заголовок пункту. Пункт може не мати заголовка.

Підпункти нумерують у межах кожного пункту за такими ж правилами, як пункти.

Наприклад:

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ АУТИЧНОЇ ДИТИНИ

1.1. Поняття «дитячий аутизм», історія його виникнення

Аутистичний розлад (Autistic disorder), або аутизм, є важкою формою патології розвитку, що характеризується порушеннями соціальних, комунікативних і мовленнєвих функцій, а також наявністю нетипових інтересів і форм поведінки [41].

Ілюстрації (фотографії, креслення, схеми, графіки, карти) і таблиці слід подавати в роботі безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці. Ілюстрації і таблиці, розміщені на окремих сторінках роботи, включають до загальної нумерації сторінок. Таблицю, рисунок або креслення, розміри якого більші від формату А4, враховують як одну сторінку і розміщують у відповідних місцях після згадування в тексті або додатках.

Ілюстрації позначають словом «Рис.» і нумерують послідовно в межах розділу, за винятком ілюстрацій, поданих у додатках.

Номер ілюстрації складається з номера розділу і порядкового номера ілюстрації, між якими ставиться крапка.

Наприклад:

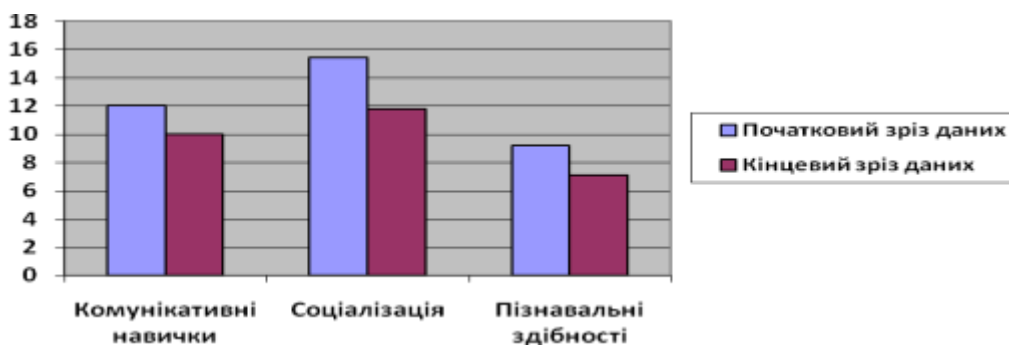

Рис. 3.1 Діаграма визначення ефективності програми психологічної допомоги дітям з аутизмом в умовах інтеграційного табору (за даними анкетування)

Отже: Рис. 3.1 (перший рисунок третього розділу). Номер ілюстрації, її назва і пояснювальні підписи розміщують послідовно під ілюстрацією. Якщо в роботі подано одну ілюстрацію, то її нумерують за загальними правилами.

Таблиці нумерують послідовно (за винятком таблиць, поданих у додатках) у межах розділу. У правому верхньому куті над відповідним заголовком таблиці розміщують напис «Таблиця» із зазначенням її номера. Номер таблиці складається з номера розділу і порядкового номера таблиці, між якими ставиться крапка, наприклад: «Таблиця 1.2» (друга таблиця першого розділу).

Якщо в роботі одна таблиця, її нумерують за загальними правилами.

При перенесенні частини таблиці на інший аркуш (сторінку) слово «Таблиця» і номер її вказують один раз справа над першою частиною таблиці, над іншими частинами пишуть слова «Продовження табл.» і вказують номер таблиці, наприклад: «Продовження табл. 1.2».

Наприклад: Для більшої наочності динаміки змін у результаті здійснення формувального впливу нами здійснено порівняння відсоткових співвідношень рівнів сформованості психологічних особливостей дітей з аутизмом на початку та в кінці інтеграційного табору. Дані подано в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Співвідношення рівнів сформованості психологічних особливостей дітей з аутизмом на початку та в кінці інтеграційного табору

Рівні сформованості	Первинна діагностика	Повторна діагностика
Комунікативні навички		
Низький	22%	0%
Недостатній	78%	100%
Достатній	0%	0%

Соціалізація		
Низький	0%	0%
Недостатній	96%	67%
Достатній	4%	33%

Рівні сформованості	Первинна діагностика	Повторна діагностика
Пізнавальні здібності		
Низький	15%	0%
Недостатній	81%	59%
Достатній	4%	41%

Формули в роботі (якщо їх більше однієї) нумерують у межах розділу. Номер формули складається з номера розділу і порядкового номера формули в розділі, між якими ставлять крапку. Нумери пишуть біля правого берега аркуша в одному рядку з відповідною формулою в круглих дужках, наприклад: (3.1) (перша формула третього розділу).

Примітки до тексту і таблиць, в яких вказують довідкові і пояснювальні дані, нумерують послідовно в межах однієї сторінки. Якщо приміток на одному аркуші декілька, то після слова «Примітки» ставлять двокрапку, наприклад: Примітки: 1.... 2...

Якщо є одна примітка, то її не нумерують і після слова «Примітка» ставлять крапку.

Після підготовки роботи рукопис роботи треба ретельно вивчити, особливо це стосується правил бібліографічного опису літературних джерел.

Всі помилки і описки потрібно виправити.

3.3 Подання текстового матеріалу

Текстовий матеріал наукового твору вельми різноманітний. До нього (окрім розглянутих вище елементів) належать складні числівники, літерні позначення, цитати, посилання, перерахування тощо, тобто те, що при оформленні роботи потребує знання особливих техніко-орфографічних правил.

Кількісні числівники при запису їх арабськими цифрами не мають на письмі відмінкових закінчень, якщо вони супроводжуються іменниками. Наприклад, на 20 сторінках (не: на 20-ти сторінках).

При написанні порядкових числівників треба дотримуватися таких правил. Прості та складні порядкові числівники пишуться словами. Наприклад, третій, тридцять четвертий, двісті шостий. Винятком є випадки, коли написання порядкового номера зумовлено традицією, наприклад, 4-й Український фронт.

Числівники, що входять до складних слів, у наукових текстах пишуться цифрами. Наприклад, 15-тонна вантажівка, 30-відсотковий розчин. Останніми роками дедалі частіше використовуються форми без нарощування відмінкового закінчення, якщо контекст не припускає ніяких подвійних тлумачень, наприклад, у 3% розчині. Порядкові числівники, позначені арабськими цифрами, мають відмінкові закінчення. При запису після риски пишуть: а) одну останню літеру, якщо вони закінчуються на голосний (крім «о» та «у») або на приголосний звук; б) дві останні літери, якщо

закінчуються на приголосний та голосний «о» чи «у». Наприклад, третя декада — 3-я декада (не: 3-тя), п'ятнадцятий день — 15-й день (не: 15-ий), тридцятих років — 30-х років (не: *0-их), десятого класу — 10-го класу (не: 10-о або 10-ого), у сьомому рядку — у 7-му рядку (не: 7-уабо 7-му).

При перерахуванні кількох порядкових числівників відмінкове закінчення ставиться тільки один раз. Наприклад, товари 1 та 2-го сорту.

3.4 Подання таблиць

Цифровий матеріал, коли його багато або є потреба у зіставленні певних показників, як правило, оформлюють у таблиці. Таблиця являє собою такий спосіб подання інформації, при якому цифровий або текстовий матеріал групується в рядки і графи, відокремлені одна від одної вертикальними та горизонтальними лініями.

За змістом таблиці поділяються на аналітичні та неаналітичні. Аналітичні таблиці є результатом обробки й аналізу цифрових показників. Як правило, після таких таблиць робиться узагальнення про нове (виведене) знання, яке вводиться до тексту словами: «таблиця дає змогу зробити висновок, що...», «із таблиці видно, що...» і таке інше. Часто такі таблиці сприяють виявленню і формулюванню певних закономірностей.

До неаналітичних таблиць вміщують здебільшого пооброблені статистичні дані, потрібні лише для подання інформації або констатації певного стану речей.

Звичайно таблиця складається із таких елементів: порядкового номера і тематичного заголовка, боковика, заголовків вертикальних граф (головки), горизонтальних рядків та вертикальних граф (основної частини, тобто прографи).

Кожна таблиця повинна мати назву, котру розміщують над нею і друкують симетрично до тексту. Назву і слово «Таблиця» починають з великої літери. Назву не підкреслюють.

За логікою побудови таблиці її логічний суб'єкт, або підмет (позначення предметів, які в ній характеризуються), розміщують у боковику, головці, чи в них обох, а не у прографці; логічний предмет таблиці, або присудок (тобто дані, якими характеризується присудок), у прографці, а не в головці чи бойовику. Кожен заголовок над графою стосується всіх даних цієї графи, кожен заголовок рядка в боковику – всіх даних цього рядка.

Приклад побудови таблиці подано на рис. 3.1.

Таблиця (номер).

Назва таблиці

Головка

Заголовки граф

Підзаголовки граф

Рядки

Боковик

(заголовки рядків)

Графи (колонки)

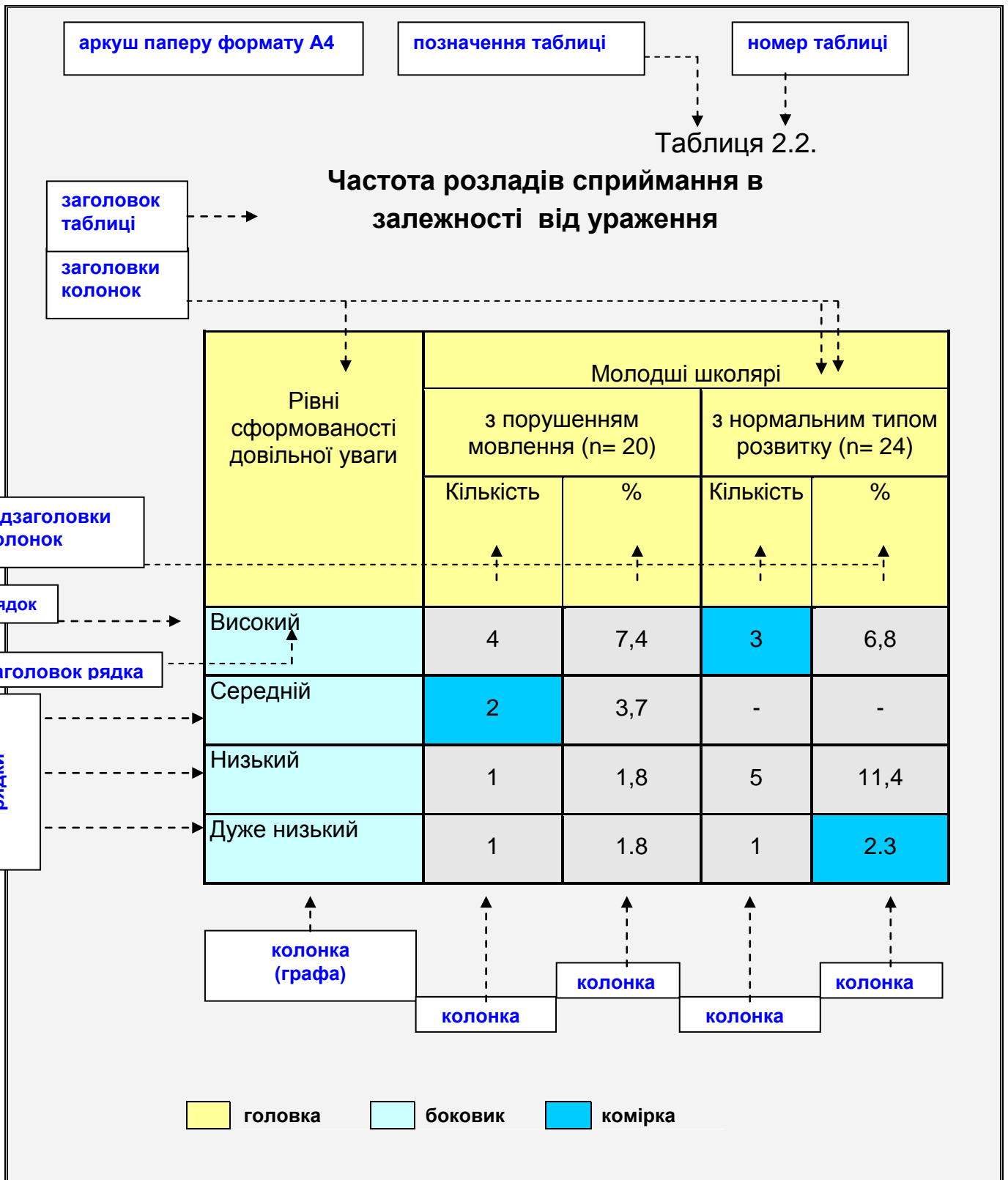

Рис. 3.1 Приклад побудови таблиці

Заголовок кожної графи в головці таблиці має бути якомога стислішим. Слід уникати повторів тематичного заголовка в заголовках граф, одиниці виміру зазначати у тематичному заголовку, виносити до узагальнюючих заголовків слова, що повторюються.

Боковик, як і головка, потребує лаконічності. Повторювані слова тут також виносять в об'єднувальні рубрики; загальні для всіх заголовків боковика слова розміщують у заголовку над ним.

У прографці повторювані елементи, які стосуються всієї таблиці, виносять у тематичний заголовок або в заголовок графи; однорідні числові дані розміщують так, щоб їх класи збігалися; неоднорідні — посередині графи; лапки використовують тільки замість однакових слів, які стоять одне під одним.

Заголовки граф пишуть з великої літери, підзаголовки – з малої, якщо вони становлять одне речення із заголовком, і з великої, якщо вони є самостійними. Заголовки (як підпорядковані, так і головні) мають бути максимально точними і простими. В них не повинно бути слів або розмірностей, що повторюються. Висота рядків — не менша ніж 8 мм. Графу з порядковими номерами рядків до таблиці включати не треба. Досить обережно слід ставитися також до вертикальної графи «Примітки». Така графа потрібна лише тоді, коли містить дані, що стосуються більшості рядків таблиці.

Таблицю розміщують після першого згадування про неї в тексті таким чином, щоб її можна було читати без повороту переплетеного блоку курсової роботи або з поворотом за годинниковою стрілкою. Таблицю з великою кількістю рядків можна переносити на інший аркуш. У даному разі назву вміщують тільки над її першою частиною. Таблицю з великою кількістю граф можна ділити на частини і розміщувати одну над одною в межах тієї самої сторінки. Якщо рядки чи графи таблиці виходять за формат сторінки, то в першому випадку для кожної частини таблиці повторюють її головку, в другому – боковик. Якщо головка громіздка, її можна не повторювати. У такому разі пронумеровують графи і переносять їх нумерацію на наступну сторінку. Заголовок таблиці не повторюють.

Якщо текст у графі таблиці вживається кілька разів і складається з одного слова, його можна замінити лапками; якщо з двох або більше слів, то при першому повторенні його замінюють словами «Те ж», а далі лапками. Ставити лапки замість повторюваних цифр, марок, знаків, математичних і хімічних символів не слід. Коли цифрові або інші дані в якомусь рядку таблиці не подають, то в ньому ставлять прочерк.

Усі наведені в таблицях дані мають бути достовірними, однорідними і такими, що можуть зіставитися, в основу їх групування покладають лише суттєві ознаки.

Наводити в роботі треба лише ті таблиці, які неможливо передати звичайним текстом (результати експериментальних спостережень, зіставлення розбіжності, детальні довідкові дані і таке інше).

У наукових працях дуже часто використовують спрощені таблиці-висновки. Висновок, як правило, містить боковик, крапки та одну чи дві графи (стовпчики). Висновок дають без заголовка, якщо він є безпосереднім

продовженням матеріалу і граматично пов'язаний із вступною фразою тексту; із заголовком, якщо висновок має самостійне значення.

3.5. Правила цитування та посилання на використані джерела

При написанні курсової роботи студент повинен давати посилання на джерела, матеріали або окремі результати, які наводяться в роботі, або на ідеї і висновки, на яких розроблюються проблеми, задачі, питання, вивченню яких присвячена робота. Такі посилання дають змогу відшукати документи і перевірити достовірність відомостей про цитування документа, дають необхідну інформацію щодо нього, допомагають з'ясувати його зміст, мову тексту, обсяг.

Для підтвердження власних аргументів посиланням на авторитетне джерело або для критичного аналізу того чи іншого друкованого твору слід наводити цитати. Науковий етикет вимагає точно відтворювати цитований текст, бо найменше скорочення наведеного витягу може спотворити зміст, закладений автором.

Загальні вимоги до цитування такі:

а) текст цитати починається і закінчується лапками і наводиться в граматичній формі, в якій він поданий у джерелі, із збереженням особливостей авторського написання. Наукові терміни, запропоновані іншими авторами, не виділяються лапками, за винятком тих, що викликали загальну полеміку. У цих випадках використовується вираз «так званий»;

б) цитування повинно бути повним, без довільного скорочення авторського тексту і без перекручень думок автора. Пропуск слів, речень, абзаців при цитуванні допускається без перекручення авторського тексту і позначається трьома крапками. Вони ставляться у будь-якому місці цитати (на початку, всередині, в кінці). Якщо перед випущеним текстом або за ним стояв розділовий знак, то він не зберігається;

в) кожна цитата обов'язково супроводжується посиланням на джерело;

г) при непрямому цитуванні (переказі, викладі думок інших авторів своїми словами), що дає значну економію тексту, слід бути максимально точним у викладі думок автора, коректним щодо оцінювання його результатів, і робити відповідні посилання на джерело;

д) цитування не повинно бути ні надмірним, ні недостатнім, бо і те і те знижує рівень наукової праці: надмірне цитування створює враження компілятивності праці, а недостатнє — знижує наукову цінність викладеного матеріалу;

є) якщо треба виявити ставлення автора курсової праці до окремих слів або думок з цитованого тексту, то після них у круглих дужках ставлять знак оклику або знак запитання;

є) якщо автор курсової праці, наводячи цитату, виділяє в ній деякі слова, робиться спеціальне застереження, тобто після тексту, який пояснює виділення, ставиться крапка, потім дефіс і вказуються ініціали автора курсової роботи, а весь текст застереження вміщується у круглі дужки.

Варіантами таких застережень є: (курсив наш. – М.Х.), (підкреслено мною. – М.Х.), (розрядка моя. – М.Х.).

Коли використовують відомості, матеріали з монографій, оглядових статей, інших джерел, що мають велику кількість сторінок, тоді в посиланні слід точно вказати номери сторінок, ілюстрацій, таблиць, формул джерела, на яке дано посилання в курсовій роботі.

Посилання до тексту курсової роботи на джерела роблять згідно з їх переліком у квадратних дужках, наприклад, «... у працях [1-7]...».

Допускається наводити посилання у виносках, при цьому його оформлення має відповідати бібліографічному опису за переліком посилань із зазначенням номера.

Приклад:

Цитата в тексті: «...сьогодні важливо те, що макроекономічну стабільність та можливість інтеграції у світову економіку зможуть реалізувати ті країни з перехідною економікою, які матимуть темпи зростання на рівні не меншому як 5-6 % ...» [6].

Відповідний опис у переліку посилань:

6. Геєць В.М. Перспективи економіки світу, окремих регіонів і країн на порозі третього тисячоліття / В. М. Геєць, С. А. Буковинський // Фінанси України. – 1997 . – №3 . – С.5-17.

Використовуючи певну наукову думку автора, слід дотримуватись таких способів посилання:

1. В одному з експериментів Ж. Піаже [1] дитина....
2. В одному з експериментів (Ж. Піаже [1]) дитина....

При цьому у квадратних дужках [x] чітко вказуємо номер праці у списку літератури, що містить інформацію про експеримент Ж. Піаже. Використовуючи цитату автора слід окрім номера праці детально вказувати відповідні сторінки, на яких цитата розміщена.

Якщо використовують відомості, матеріали з монографій, оглядових статей, інших джерел з великою кількістю сторінок, тоді в посиланні необхідно точно вказати номери сторінок з джерела, на яке дано посилання в роботі. Наприклад: [15, с. 27] означає посилання на джерело, яке в списку використаної літератури стоїть за № 15, а матеріал – на 27 сторінці.

Приклади наукових посилань:

- Існує низка досліджень, які емпірично вивчали значення та специфіку сімейного виховання для психічного розвитку особистості [3, 43, 65, 85].
- Вчення про роль сиблінг-позиції у розвитку психіки дитини визначено у низці праць психологів (Дж. Брунер, А. Валлон, О.В. Киричук та ін. [2, 4, 16]).
- Б.Г. Ананьєв зазначав, що «статус особистості є заданим складною системою суспільних взаємин, соціальних новоутворень, ...» [6, с. 321].

3.6. Оформлення списку використаних джерел

Бібліографічний апарат в роботі – ключ до використаних автором джерел. Крім того, він певною мірою відбиває наукову етику і культуру наукової праці. Саме з нього можна зробити висновок про ступінь ознайомлення студента з наявною літературою з досліджуваної проблеми. Бібліографічний апарат роботи складається з бібліографічного списку (списку використаних джерел) і бібліографічних посилань, які оформлюються відповідно до чинних стандартів.

Список використаних джерел – елемент бібліографічного апарата, котрий містить бібліографічні описи використаних джерел і розміщується після висновків. Такий список – одна із суттєвих частин курсової роботи, що віддзеркалює самостійну творчу працю її автора і демонструє ступінь фундаментальності проведеного дослідження.

Бібліографічний опис складають безпосередньо за друкованим твором або виписують із каталогів і бібліографічних покажчиків повністю без пропусків будь-яких елементів, скорочення назв і таке інше. Завдяки цьому можна уникнути моторних перевірок, вставок пропущених відомостей.

Джерела можна розміщувати одним із таких способів:

- у порядку появи посилань у тексті (найбільш зручний при написанні роботи);
- в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків, у хронологічному порядку (використовується найчастіше у наукових роботах, посібниках тощо). При цьому український алфавіт береться за основу для подання літератури, написаної кирилицею, англійський – для літератури латинських абеток.

Джерело подається мовою оригіналу (українською, російською, англійською).

Відомості про джерела, включені до списку, треба давати відповідно до вимог державного стандарту з обов'язковим наведенням назв праць, авторів, видавництва, рік видання, сторінки тощо.

Бібліографічний опис джерел складають відповідно до чинних стандартів із бібліотечної та видавничої справи (Додаток Е).

3.7. Правила оформлення додатків

Додатки оформлюють як продовження курсової роботи на наступних її сторінках, розміщуючи їх у порядку появи посилань у тексті роботи.

Якщо додатки оформлюють як продовження роботи, кожен із них починають з нової сторінки. Їм дають заголовки, надруковані угорі малими літерами з першої великої симетрично стосовно тексту сторінки. Посередині рядка над заголовком малими літерами з першої великої друкується слово «Додаток» і велика літера, що позначає додаток.

Додатки слід позначати послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер Г, Є, І, Ї, Й, О, Ч, Ь, наприклад, додаток А, додаток Б і т.д. Єдиний додаток позначається як додаток А.

Текст кожного додатка за потреби може бути поділений на розділи й підрозділи, пронумеровані у межах кожного додатка: перед кожним номером ставлять позначення додатка (літеру) і крапку, наприклад, А.2 – другий розділ додатка А; В.3.1 – підрозділ 3.1 додатка В.

Ілюстрації, таблиці і формули, розміщені в додатках, нумерують у межах кожного додатка, наприклад: рис. Д.1.2 – другий рисунок першого розділу додатка Д); формула (А. 1) – перша формула додатка А.

РОЗДІЛ 4

ЯК ЗАХИСТИТИ КУРСОВУ РОБОТУ

4.1. Процедура захисту курсової роботи

Остаточний варіант написаної та відповідно оформленої курсової роботи подається на кафедру у визначений термін. Науковий керівник визначає ступінь готовності роботи, відповідність її вимогам і рекомендує допустити до захисту.

У випадку невиконання чи несвоєчасного подання курсової роботи на кафедру студент не допускається до захисту.

Робота не допускається до захисту і не зараховується у разі виявлення плагіату чи фальсифікації результатів дослідження.

Підготовка до захисту роботи полягає у виготовленні засобів для унаочнення основних результатів досліджень (таблиць, схем, діаграм, графіків) і підготування доповіді виступу. Засоби для унаочнення можуть бути оформлені у вигляді плакатів чи презентації у програмі Microsoft Power Point. Готуючи плакати чи слайди слід врахувати оптимальний розмір використаних шрифтів. Наприклад, для виготовлення слайдів презентації рекомендується жирний шрифт 20 кегль.

На плакатах, слайдах можуть бути вказані:

- Назва теми дослідження
- Визначення об'єкта, предмета та мети дослідження
- Опис досліджуваної вибірки
- Основні результати дослідження в тезах
- Таблиці, графіки (узагальнюючі та найбільш показові)
- Висновки

Доповідь складається із трьох смислових частин, які відповідають за змістом вступу, основній частині та висновкам курсової роботи.

У доповіді висвітлюється актуальність досліджуваної проблеми, формулюється об'єкт, предмет, гіпотези та завдання дослідження. Основна частина, передусім, розкриває суть, методологію й особливості організації та проведення емпіричного дослідження, містить аналіз отриманих результатів із демонстрацією кількісних та якісних показників з метою обґрунтування достовірності тверджень. У висновках наводять основні результати дослідження, визначають теоретичне і практичне значення отриманих результатів та можливі перспективи подальших досліджень.

Під час захисту курсових робіт доцільно зауважувати труднощі і проблеми, які виникали у процесі виконання роботи та, особливо, проведення досліджень. Оскільки курсова робота має навчальний характер, взаємообмін такою інформацією може бути корисним для усіх присутніх студентів.

Захист курсової роботи включає: виступ студента, відповіді на поставлені запитання, виступи присутніх на захисті.

На доповідь під час захисту курсової роботи відводять 5-7 хв. Культура і літературність мовлення та дотримання регламенту є обов'язковим елементом культури й етики наукових повідомлень.

4.2. Оцінювання курсової роботи

Оцінка курсової роботи виводиться на підставі підсумування балів, виставлених комісією на захисті курсової роботи. Кожен з оцінюваних аспектів має певну максимально можливу кількість балів. Оцінювання подано у таблицях 4.1 та 4.2.

Таблиця 4.1

Критерії оцінювання курсової роботи з логопсихології

№	Критерії оцінювання	Рівень відповідності до критерію (бали)			Максимальна кількість балів за критерієм
		Критичний	Середній	Високий	
1	Відповідність назви змісту роботи	0-3	4-7	8-10	10
2	Обґрунтованість актуальності дослідження	0-1	2-3	4-5	5
3	Грамотність визначення об'єкта і предмета дослідження	0-1	2-3	4-5	5
4	Грамотність формулювання мети і завдань дослідження та реалізованість їх в роботі	0-1	2-3	4-5	5
5	Використання нової літератури для аналізу проблеми у теоретичній частині	0-1	2-3	4-5	5
6	Дотримання стилістичних норм писемного наукового мовлення	0-1	2-3	4-5	5
7	Змістовна відповідність теоретичної і практичної частини роботи	0-3	4-7	8-10	10
8	Адекватність застосованих методів та методик дослідження	0-3	4-7	8-10	10
9	Наявність математико-статистичного аналізу даних (чи якісного аналізу відповідно до специфіки роботи)	0-3	4-7	8-10	10
10	Наявність психолого-педагогічної інтерпретації даних	0-3	4-7	8-10	10
11	Повнота висновків та рекомендацій за результатами дослідження	0-3	4-7	8-10	10
12	Відповідне до вимог оформлення роботи	0-1	2-3	4-5	5
13	Аргументованість усного захисту результатів дослідження	0-1	2-3	4-5	5
14	Наукова компетентність у відповідях на запитання при захисті результатів дослідження	0-1	2-3	4-5	5
				Разом:	100

Таким чином, оцінювання курсової роботи орієнтовано на такі основні елементи:

- Ступінь розкриття актуальності, предмету, мети та основних завдань;
- Повнота викладення теоретичного матеріалу;
- Глибина аналізу та рівня його інформаційного забезпечення;
- Рівень самостійності та обґрунтованості висновків і пропозицій;
- Якість ілюстративного матеріалу й оформлення роботи;
- Здатність презентувати роботу та орієнтуватись у проблематиці.

Таблиця 4.2

Порядок переведення рейтингових показників успішності у європейські оцінки ECTS

Оцінка ECTS	Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за 4-бальною шкалою	
A	90-100	5 (відмінно)	Зараховано
B	82 – 89	4 (добре)	
C	75 – 81		
D	69 – 74	3 (задовільно)	
E	60 – 68		
FX	35 – 59	2 (незадовільно) з можливістю повторного доопрацювання	Не зараховано
F	1 – 34	2 (незадовільно) з обов'язковим повторним виконанням курсної роботи	

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ТА РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Головин Н.А. Методическое пособие по выполнению курсовых и дипломных работ по социологии / Н. А. Головин – СПб. : СпбГУ, 1996. – 37с.
2. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження. Методичні поради молодим науковцям / С. У. Гончаренко – Київ–Вінниця: ТОВ фірма «Пранер», 2010. – 308 с.
3. Довідник здобувача наукового ступеня. – К.: Ред. «Бюлетень ВАК»; Видавництво «Толока», 2004. – 69 с.
4. Методичні вказівки з наукового стилю мовлення дисципліни «Ділова українська мова» (для самостійної роботи студентів 1-4 курсів денної і заочної форм навчання усіх спеціальностей академії) / Укл.: І. П. Дроздова – Харків : ХДАМГ – 2003.– 44 с.
5. Подоляк Л.Г. Психологія вищої школи : Практикум : Навч. посіб. / Л. Г. Подоляк, В. І. Юрченко. – К. : Каравела, 2008. – С.3 11–324.
6. Як написати та захистити курсову роботу з психології: Методичні рекомендації / Укл. М. І. Миколайчук, В. І. Юрченко. – К.: КМПУ імені Б.Г. Грінченка, 2008. – 20 с.
7. Як підготувати і захистити дисертацію на здобуття наукового ступеня: Методичні поради. 3-тє видання, виправлене і доповнене/ Автор-упорядник Л. А. Пономаренко – К.: Ред. «Бюлетень ВАК»; Видавництво «Толока», 2007. – 80 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Календарний план

№	Назва етапів курсової роботи	Строк виконання курсової роботи	Примітка

Студент _____
(підпис)

Керівник _____
(підпис)

_____ (прізвище, ім'я, по батькові)

« ____ » _____ 200 ____ р.

Додаток Б

Київський університет імені Бориса Грінченка

Інститут людини

Кафедра спеціальної психології, корекційної та інклюзивної освіти

Курсова робота

з загальної, вікової та педагогічної логопсихології

ОСОБЛИВОСТІ САМООЦІНКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

студентки III курсу
групи КО-1-10-4.0д
напряму підготовки 6.0100105
«Корекційна освіта. Логопедія»
Швайко Аліни Олександрівни

Науковий керівник:
Таран Оксана Петрівна,
кандидат психологічних наук

Київ – 2014

Додаток В

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ АУТИЧНОЇ ДИТИНИ.....	6
1.1. Поняття «дитячий аутизм», історія його виникнення.....	10
1.2. Клінічні аспекти виникнення і перебігу аутистичних порушень у дітей.....	16
Висновки до першого розділу.....	22
РОЗДІЛ 2 ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ДІТЕЙ З АУТИЗМОМ.....	23
ВИСНОВКИ.....	31
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	33
ДОДАТКИ.....	35
2.1. Методичні засади емпіричного дослідження психологічних особливостей дітей з аутизмом.....	23
2.2 Психологічні особливості дітей з аутизмом.....	26
Висновки до другого розділу.....	30
ОСОБЛИВОСТЕЙ ДІТЕЙ З АУТИЗМОМ.....	23
ВИСНОВКИ.....	31
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	33
ДОДАТКИ.....	35

Додаток Е

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абабков В. А. Проблема научности в психотерапии: учебн. пособ. [для студ. высш. учебн. зав., психотерапевтов] / В.А.Абабков. – [2-е изд.]. – СПб: Питер, 2002. – 242с.
2. Абабков В. А. Применение Гессенского опросника соматических жалоб в клинике пограничных нервно-психических и психосоматических расстройств: [методическое пособие] / [В.А.Абабков, С.М.Бабин, Г.Л.Исурина] – СПб: Питер,1993. – 24 с.
3. Абульханова-Славская К.А. Развитие личности в процессе жизнедеятельности / К.А.Абульханова - Славская // Психология формирования и развития личности. – М.: Мысль, 1981. – С.31-37.
4. Авилов О.В. Определение эффективности реабилитации последствий стресса у студентов с помощью анализа вариабельности сердечного ритма / О. В. Авилов // Руководство по реабилитации лиц, подвергшихся стрессорным нагрузкам / под ред. акад. В.А.Покровского. – М.: Медицина, 2004. – 392с.
5. Адлер А. Практика и теория индивидуальной психологии: [лекции по введению в психотерапию для врачей, психологов и учителей] / А. Адлер. – М.: Изд-во Института психотерапии, 2002. – 214 с.
6. Айзенк Г. Дж. Сорок лет спустя: новый взгляд на проблемы эффективности в психотерапии / Г. Дж. Айзенк // Методологические и теоретические проблемы психологии: [психологический журнал]. – 1994. – Т.14, № 4. – С. 3-19.
7. Айзенк Х. Психологические теории тревожности / Х. Айзенк // Тревога тревожность / под ред. В.А.Астапова. – СПб: Питер, 2001. – С.123-128.

8. Айрапетьянц Э. Ш. К проблеме "висцерального мозга"/ Э. Ш. Айрапетьянц
// Вопросы взаимоотношений психического и соматического в
психоневрологии и общей медицине. – СПб: Питер, 2001. – С.19-48.
9. Александер Ф. Психосоматическая медицина. Принципы и
практическое применение / Ф.Александер; [пер. с англ. С.
Могилевского]. – М.: ЭКСМО-Пресс, 2002. – С. 152-164.
10. Александер Ф. Человек и его душа. Познание и врачевание от древности
до наших дней / Ф.Александер, Ш. Селесник; [пер. с англ.
С.Могилевского]. – М.: Прогресс, 1995. – 610 с.
11. Александровский Ю. А. Пограничные психические расстройства / Ю. А.
Александровский. – М.: Медицина, 2000. – 496 с.
12. Александровский Ю.А. Психические и психосоматические расстройства
/ Ю. А. Александровский: [справочник терапевта]. – М.; Медицина,
1995. – 132с.
13. Александровский Ю. А. Терапия тревожных состояний у больных с
пограничными психическими расстройствами / Ю. А. Александровский,
Р.Г.Акжигитов // Психофармакотерапия пограничных психических
расстройств. – М.: ГЭОТАР Медицина, 2000. – С. 163-204.
14. Александровский Ю.А. Психофармакотерапия пограничных
психических расстройств / [Ю.А. Александровский, Л.М.Барденштейн,
А.С. Аведисова]. – М.: ГЭОТАР - Медицина, 2000. – С.163-204.
15. Александровский Ю.А. Пограничные психические расстройства / Ю.А.
Александровский. – М.: Наука, 1999. – 362с.
16. Александрова В.Ю. Психологические аспекты профилактики сердечно-
сосудистых заболеваний / [В.Ю.Александрова, Е.А.Суслова,
А.А.Александров] // Психологический журнал. – 2001. – Т.6, №1. –
С.122-129.
17. Алекситимия и методы ее определения при пограничных
психосоматических расстройствах: [инст. метод. пособие] / [Д.Б.
Ересько, Г. Л. Исурина, Е. В. Кайдановская]. – СПб: Питер, 2005. –

24 c.